

Jaarverslag 2003

nederlands instituut voor internationale betrekkingen
netherlands institute of international relations
clingendael

JAARVERSLAG

---

2 0 0 3

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	5
Bestuurlijke samenstelling	9
Stichtingsbestuur	9
Stichtingsbestuur Fonds Clingendael	9
Onderzoek	II
Algemeen	II
Meer specifiek	12
CRU, CIEP en CCSS	13
Overige activiteiten	13
Opleidingen	15
Internationale Betrekkingen en Diplomatie	15
Europese Samenwerking	16
Internationale Veiligheid	17
Stafbureaus Directie	19
Externe Betrekkingen	19
Internationale Spectator	20
Informatisering	21
Stafbureaus Bedrijfsvoering	23
Bedrijfsvoering	23
Personeel	24
Bibliotheek/Documentatie (Bidoc)	25
Bijlagen	27
I Activiteiten:	27
(a) <i>Afdeling Onderzoek</i>	27
(b) <i>Afdeling Opleidingen</i>	29
(c) <i>Stafbureau Externe Betrekkingen</i>	35
(d) <i>Stafbureau Bibliotheek en Documentatie</i>	43
(e) <i>Optreden elders</i>	44
II Individuele bijdragen staf Clingendael	47
III Staf Clingendael	67

INLEIDING

Het jaar 2003 markeerde het 20-jarig bestaan van het Instituut Clingendael. Het is hier niet de plaats uitvoerig stil te staan bij de stormachtige ontwikkeling die het Instituut, met gewaardeerde steun van zijn subsidieverleners (de Ministeries van Buitenlandse Zaken en van Defensie), heeft doorgemaakt. Volstaan wordt met de constatering die tot veel voldoening stemt: Clingendael behoort momenteel tot de toonaangevende Europese kenniscentra op het terrein van de internationale betrekkingen. Het stemt tot extra voldoening dat deze vaststelling wordt gerechtvaardigd door alom erkende prestaties zowel op het vlak van onderzoek als dat van opleidingen. Het jubileum was aanleiding voor het uitbrengen van een speciale boek-publicatie, die vooral bedoeld was om een breed internationaal publiek een indruk te geven van de resultaten van den arbeid op dit ogenblik van een groot aantal Clingendael-medewerkers. Het officiële eerste exemplaar van het jubileumboek, getiteld *Cannons and Canons. Clingendael views of global and regional politics*, werd tijdens een speciale bijeenkomst op 24 oktober door de voorzitter van het Bestuur, mr H. van den Broek, overhandigd aan de (toenmalige) Minister van Buitenlandse Zaken, mr J.G. de Hoop Scheffer, die bij deze gelegenheid een rede hield over het onderwerp “Naar een effectief multilateraal systeem”.

Het afgelopen jaar was nadrukkelijk ook het jaar van de oorlog in Irak. Deze gebeurtenis heeft, zoals andere dramatische internationale crises in het verleden, een zwaar stempel gedrukt op de activiteiten in het Instituut. Niet alleen hebben medewerkers veelvuldig hun medewerking verleend aan nieuws- en actualiteitenprogramma's voor de televisie en de radio, ook is in het kader van publieksbijeenkomsten en lopend onderzoek uitgebreid aandacht besteed aan de achtergronden, verloop en gevolgen van het gewapende conflict. De blijvende betekenis van het Midden-Oosten als kristallisatiepunt van politieke en cultureel-religieuze tegenstellingen in de wereld was voor de leiding van het Instituut reden, in samenwerking met de Alerdinck Stichting, speciaal voor deze regio een deskundige aan te trekken in de persoon van mr drs M. Berger. Andere overwegingen hebben geleid tot het - opnieuw - aanstellen van een specialist die zich richt op de internationale rol van de Russische Federatie en in het bijzonder haar verhouding tot de Europese Unie. In dienst is getreden dr J. Löwenhardt, die zijn sporen op dit gebied ruimschoots heeft verdiend.

Tot de belangrijke nieuwe initiatieven behoorde de oprichting van het *Clingendael Centre for Strategic Studies*, een samenwerkingsverband tussen Clingendael en de Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO). Het doel van deze combinatie is vooral het verwerven van extern gefinancierde projecten die liggen op het snijvlak van politiek/strategie en militaire technologie. Gezien de complementariteit in de deskundigheid van beide deelnemende instellingen en het bestaan van een koopkrachtige Europese markt voor defensie-opdrachten, zijn er positieve verwachtingen over het bereiken van dit doel. Met de leiding van het nieuwe Centrum werd Prof. dr R. de Wijk belast.

De afdeling Opleidingen slaagde erin een groot deel van de in het Beleidsplan verwoorde ambitie waar te maken door meer programma's voor buitenlandse doelgroepen te realiseren.

Zo konden dankzij de steun van Ontwikkelingssamenwerking twee cursussen worden gegeven voor vertegenwoordigers uit Soedan, een voor diplomaten van de officiële regering en een voor hoge kaderleden van de SPLA (de opstandige politieke beweging uit het zuiden van het land). Daarnaast werden de inspanningen met succes bekroond goedkeuring te verkrijgen voor een speciale cursus ten behoeve van diplomaten uit Indonesië. Deze zal in 2004 worden gegeven naast de opleiding “Good Governance” voor militairen en andere veiligheidsfunctionarissen uit dit land.

De beleidsondersteunende rol van de afdeling Onderzoek concentreerde zich vooral op het OVSE-voorzitterschap van Nederland. Ten behoeve van deze belangrijke taak zijn beleidsgerichte studies verricht over de effectiviteit van missies van de OVSE en het uitgebreide veiligheidsconcept dat binnen deze organisatie wordt ontwikkeld. Daarmee kon uitvoering worden gegeven aan de voornemens, zoals deze in het Beleidsplan waren geformuleerd. In het kader van de verlenging van de financiering van de *Conflict Research Unit* (CRU) zijn met het Ministerie van Buitenlandse Zaken ook afspraken gemaakt over de beschikbaarheid van Clingendael - onderzoekers voor beleidsadvisering op korte termijn.

Het voorzitterschap van de EU dat Nederland in de tweede helft van 2004 zal gaan bekleden, wierp zijn schaduwen in het verslagjaar reeds vooruit. Er zijn veel tijd en energie gestoken in de offerte die tezamen met het *European Institute for Public Administration* (EIPA) is uitgebracht voor de openbare aanbesteding van het ministerie van BZK inzake de training van honderden Nederlandse ambtenaren die enigerlei rol zullen spelen bij het Nederlandse voorzitterschap. De verwachting dat de Clingendael-offerte zou worden gehonoreerd, werd niet beschaamd. Nog in december werd het bericht ontvangen dat aan de combinatie Clingendael-EIPA de belangrijke opdracht is toegewezen.

Andere positieve ontwikkelingen waren de toezeggingen van particuliere sponsors de financiering van het *Clingendael International EnergyProgram* (CIEP) voort te zetten, alsmede een consolidatie van het aantal abonnees van het maandblad, de *Internationale Spectator*. Minder voorspoedig verliep de ontwikkeling van de twee Gemengde Project Groepen, te weten Publieksdiplomatie en Europees Procesmanagement. De tijdsinvestering door het personeel in het projectwerk kwam in de loop van het jaar onder druk te staan, vooral als gevolg van de als hoog ervaren werkdruk. Hierdoor is nog in onvoldoende mate sprake van de beoogde synergie tussen opleiders en onderzoekers.

Naast het organiseren van bezoekersprogramma's en ontmoetingen met vertegenwoordigers van de internationale gemeenschap heeft het stafbureau Externe Betrekkingen relatief veel werk besteed aan het onderhouden van contacten met gemeentelijke en academische instellingen in Den Haag. Met de laatste groep werd de *The Hague Academic Coalition* (HAC) opgericht.

In de samenstelling van het Bestuur heeft zich een tweetal mutaties voorgedaan. Als vice-voorzitter trad mr A.P.R. Jacobovits de Szeged terug. In zijn plaats werd het zittende lid mw Prof.dr G. Lycklama à Nijeholt verkozen. Verder volgde generaal b.d. A.K. van der Vlis als lid van het bestuur generaal b.d. P.J. Graaff op. In een andere bestuursvacature kon nog niet worden voorzien als gevolg van de opeenvolgende benoeming van twee kandidaten tot minister.

Het door de leiding als positief ervaren overleg met de Ondernemingsraad richtte zich vooral op de financiële situatie van het Instituut en de gevolgen voor het personeel van een hernieuwde batenstrategie, verbetering van de interne communicatie en de voortgang van de lopende twee Gemengde Project Groepen (Europees procesmanagement en publieksdiplomatie). Andere onderwerpen waren het stuwmeer van verlofdagen, de herinvoering van het bonussysteem en het verloop van de beoordelingsgesprekken.

Ten slotte wordt nog opgemerkt dat in 2003 opnieuw vruchtbaar is samengewerkt met de Eenheid Strategische Beleidsplanning (SPL) van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Het Instituut is de leiding en medewerkers van deze eenheid erkentelijk voor de constructieve betrokkenheid bij het werk van Clingendael.

A. van Staden
Directeur

BESTUURLIJKE SAMENSTELLING

Stichtingsbestuur

Aan het eind van het verslagjaar was de samenstelling van het Bestuur als volgt:

mr H. van den Broek (voorzitter)
prof.dr H.J.G. Beunders
luitenant-generaal b.d. B.A.C. Droste
mw prof.dr G. Lycklama à Nijeholt (vice-voorzitter)
mr D.H. baron von Maltzahn
mr E.H. Pijnacker Hordijk
cdra b.d. drs B. de Ruiters (penningmeester)
mr J.H. Schraven
generaal b.d. A.K. van der Vlis
drs D. Vriesendorp
prof.dr A. van Staden (secretaris)

Stichtingsbestuur Fonds Clingendael

Aan het eind van het verslagjaar was de samenstelling van het Bestuur als volgt:

prof.mr drs H. Langman (voorzitter)
mr W.F. Dutilh
mr W.O. Russell
cdra b.d. drs B. de Ruiters (penningmeester)
M.E.R. barones de Vos van Steenwijk-Groeneveld, lic. (vice-voorzitter)
prof.dr A. van Staden (secretaris)

ONDERZOEK

Algemeen

In 2003 heeft het onderzoek van Instituut Clingendael zich geconcentreerd op de drie thema's die sinds een aantal jaren als de belangrijkste aandachtsgebieden gelden binnen het onderzoek.

1. *Buitenlandse betrekkingen en internationale samenwerking*
2. *Europese integratie en samenwerking*
3. *Conflict- en veiligheidsvraagstukken*

De activiteiten ten aanzien van deze drie thema's zijn in 2003 in sterke mate bepaald door de actualiteit. Dit geldt bij uitstek voor de cluster conflict- en veiligheidsvraagstukken. De interventie onder Amerikaanse leiding in Irak resulteerde erin dat, zoals in het verleden bij ander ingrijpen met geweld, door de media (in brede zin) een groot beroep is gedaan op medewerkers van de afdeling Onderzoek om de gebeurtenissen aldaar van commentaar te voorzien, al dan niet in geschreven vorm. Het zwaartepunt van deze activiteiten lag ten tijde van de gevechtshandelingen in Irak, maar ook na de afkondiging van het einde van de oorlog en het begin van de fase van stabilisering en wederopbouw is Irak als gevolg van de verwickelingen aldaar een belangrijk aandachtspunt gebleven. Dit ook vanwege de aanwezigheid van Nederlandse militairen in dit land. Het behoeft geen betoog dat dit groot beroep van de media op medewerkers van de afdeling Onderzoek de uitvoering van het voor 2003 voorgenomen onderzoeksprogramma onder druk heeft gezet.

Een tweede inleidende opmerking van algemene aard betreft het besluit om bij behoud van het thematische uitgangspunt – de genoemde drie thema's – een zekere *regionale* accentuering in het onderzoeksprogramma in te voeren. De overweging is hierbij tweeledig geweest. Juist de explosieve situatie in het Midden-Oosten – met naast het Israëliësch-Palestijns conflict de situatie rond Irak en Iran als bronnen van conflict, instabiliteit en van verschil van opvatting binnen zowel de EU als de transatlantische relatie – vereist grotere kennis over deze regio, o.a. met betrekking tot het vraagstuk van de politieke Islam en de mogelijkheden tot de vestiging van een stabiel democratisch bestel in de landen aldaar. De tweede reden is gelegen in het uitbreidingsproces van de Europese Unie. Het gevolg daarvan is dat de relaties met de nieuwe buurlanden van een uitgebreide EU sterk aan betekenis winnen. Dan gaat het vooral om de verhouding tot Rusland en de zwakke staten gelegen tussen dat land en de EU. Deze thematiek – bekend staand als *wider Europe* – deed de behoefte ontstaan aan specifieke kennis over deze 'regio'. Aan deze behoefte aan kennis over deze met name vanuit het perspectief van de EU steeds belangrijker wordende gebieden is beantwoord door het aantrekken van twee onderzoekers, die specifiek deze regio's als hun specialisatie hebben. Over de vooruitzichten van het transitieproces in Rusland is in 2003 een boekpublicatie verschenen (*Rusland en Europa: over de betekenis van oude culturele scheidslijnen*).

Meer specifiek

Tijdens de verslagperiode werd door de afdeling Onderzoek –in een aantal gevallen in samenwerking met derden (zowel binnen als buiten Instituut Clingendael) zo'n 15-tal conferenties en seminars georganiseerd, waaronder een aantal internationale bijeenkomsten. Los daarvan werd door het *Clingendael International Energy Programme* (CIEP) en de *Clingendael Conflict Research Unit* (CRU) een groot aantal bijeenkomsten belegd, waarvan separaat in de jaarverslagen van deze eenheden verslag wordt gedaan. Deze activiteiten hadden betrekking op ontwikkelingen op het terrein van internationale en Europese energievraagstukken en de thematiek van conflictvraagstukken in voormalige derde wereld landen en landen in transitie, waarbij in het bijzonder de rol van het Nederlandse instrumentarium van ontwikkelings-samenwerking bij de stabilisering en transformatie van deze landen centraal stond.

In 2003 werd tevens een 13-tal omvangrijke studies gepubliceerd (d.w.z. notities en essays), o.a. betrekking hebbende op conflictoorzaken in voormalige derde wereld landen, de constitutionele ontwikkeling binnen de EU tegen de achtergrond van de Europese Conventie, het vraagstuk van democratische legitimiteit binnen de EU en de kwestie van wederopbouw van Irak. Bijzondere vermelding hierbij verdient het in het najaar uitgegeven jubileumboek *Cannons and Canons*, waarin de expertise van de Clingendael-staf op het terrein van onderzoek op een reeks van onderwerpen is gebundeld. Daarnaast werden tal van individuele bijdragen geleverd aan extern gepubliceerde boeken, tijdschriften, kranten, etc. (voor een overzicht wordt verwezen naar de bijlagen bij dit jaarverslag).

Meer in het bijzonder is in 2003 – overeenkomstig het onderzoeksplan voor dat jaar – aandacht besteed aan de volgende onderwerpen. Ten eerste, in het kader van het project Europa-2004 is op het terrein van de Europese integratie zeer veel aandacht uitgegaan naar de gesprekken over een nieuw grondwettelijk verdrag voor de Europese Unie en de Nederlandse inbreng daarbij. In samenwerking met de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) en met de Trans European Political Studies Association (TEPSA) is over het onderwerp van de toekomstige constitutionele vormgeving van de EU een tweetal bijeenkomsten belegd, waarvan een met internationale samenstelling. De laatste bijeenkomst heeft geresulteerd in een in begin 2004 gepubliceerde Clingendael-study (titel: *The political dynamics of constitutional reform*). Het project Europa-2004 zal in 2004 een doorloop hebben naar het Nederlands EU-voorzitterschap.

Ten tweede is een project gestart onder de noemer van de toekomst van het Nederlands buitenlands beleid, waarbij de vraag centraal staat in hoeverre veranderingen in het internationaal bestel en de directe Europese omgeving Nederland tot een verschuiving van accenten in zijn buitenlands beleid nopen. In dat kader is in oktober 2003 een conferentie gehouden onder de titel *Nederland: Europees of Atlantisch?* Bij dit project wordt ook uitdrukkelijk ingegaan op de verhouding tussen het Nederlandse internationale/multilaterale ambitieniveau en de omvang en capaciteit van het Nederlandse defensie-apparaat. In het verlengde hiervan is, ten derde, o.a. tijdens een seminar georganiseerd in samenwerking met het Nederlandse en Franse ministerie van Buitenlandse Zaken en het Institut Français de Relations Internationales (IFRI), de stand van de transatlantische verhoudingen besproken.

Als vierde onderwerp moet de thematiek van het internationaal terrorisme, mede in relatie tot non-proliferatie genoemd worden. Vooral het non-proliferatievraagstuk – in het bijzonder dan de vraag naar mogelijke leemtes in het bestaande regime inzake het tegengaan van de verspreiding van massavernietigingswapens – is met steun van het ministerie van Buitenlandse Zaken ter hand genomen in samenwerking met King's College te Londen en het Finse Instituut voor Internationale Betrekkingen. Tevens wordt hierbij samengewerkt met Center for Strategic and International Studies en Johns Hopkins University te Washington.

Tot slot, de twee jaar geleden in samenwerking met het CEDLA (UvA) en het Economisch Instituut van de Universiteit Utrecht gestarte cyclus over het wereldhandelsoverleg is in 2003 met een drietal internationale expertbijeenkomsten voortgezet. Deze cyclus wordt gesteund door de ministeries van Buitenlandse en Economische Zaken.

CRU, CIEP en CCSS

Onder de inhoudelijke verantwoordelijkheid van de afdeling Onderzoek functioneren drie subeenheden. Het Clingendael International Energy Programma (CIEP) en de Clingendael Conflict Research Unit (CRU), en sinds het najaar van 2003 het Clingendael Centre for Strategic Studies (CCSS: een samenwerkingsverband met TNO). Deze drie eenheden functioneren op basis van een grote mate van zelfstandigheid, hetgeen o.a. tot uitdrukking komt in verslaglegging van activiteiten in de vorm van een eigen jaarverslag (zie voor de jaarverslagen de Clingendael website onder CRU/CIEP/CCSS). Hier wordt volstaan met te vermelden dat in 2003 met zeer substantiële inbreng van medewerkers van het CIEP onder verantwoordelijkheid van de afdeling Onderzoek in opdracht van de EU (DG-TREN) een studie is verricht naar de energiezekerheid/-veiligheid van de Europese Unie (presentatie januari 2004). In samenwerking met de CRU is in 2003 het onderwerp van de relatie tussen veiligheid en ontwikkelingssamenwerking ter hand genomen, hetgeen o.a. heeft geresulteerd in een seminar met deelname van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking.

13

Overige activiteiten

In 2003 zijn in opdracht studies uitgevoerd voor o.a. het ministerie van Buitenlandse Zaken (in het bijzonder de OVSE-task force), het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Europese Unie. Daarnaast zijn medewerkers van de afdeling Onderzoek intensief betrokken geweest bij opleidingen (zowel van Clingendael zelf als daarbuiten), publieksactiviteiten, externe conferenties en seminars, en bij de advisering van in het bijzonder de Nederlandse overheid.

Wat betreft de vele externe contacten verdient vooral de in 2002 hernieuwde samenwerking met het Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen (KIIB) te Brussel vermelding. Deze heeft in 2003 geresulteerd in een tweetal gemeenschappelijk georganiseerde bijeenkomsten te Brussel over The root causes of terrorism en over Europese defensiesamenwerking. Ook werd de cyclus van EU-voorzitterschapbijeenkomsten i.s.m. het bureau Externe Betrekkingen gecontinueerd met een bijeenkomst bij gelegenheid van het Griekse voorzitterschap.

Tot slot verdient hier de samenwerking met de Eenheid Strategische Beleidsplanning (SPL) van het ministerie van Buitenlandse Zaken vermelding. Deze samenwerking komt o.a. tot uitdrukking in een onderlinge uitwisseling van medewerkers en expertise en in het gezamenlijk organiseren van seminars en studiebijeenkomsten.

OPLEIDINGEN

Tegen de achtergrond van een onzeker economisch klimaat heeft de afdeling Opleidingen in 2003 met veel aandacht voor haar acquisitiebeleid het fundament gelegd voor verdere uitbreiding van het opleidingsprogramma in 2004. Zoals in 2003 lijkt dientengevolge een verdere stijging van het aantal cursisten en dagdelen opleidingen te verwachten. In het verslagjaar is als gevolg van deze trend voor de uitvoering van opleidingen relatief meer uitgeweken naar verschillende externe locaties, waaronder de faciliteiten van opleidingsinstellingen waarmee Clingendael samenwerkt. Deze ontwikkeling verdient in 2004 de aandacht van het management. De actieve acquisitie van de drie secties richtte zich overigens niet alleen op Nederland, maar in toenemende mate ook op buitenlandse doelgroepen, wat bijdraagt aan de internationale reputatie van Clingendael als opleidingsinstelling en kenniscentrum. Behalve verschillende soorten opleidingen voor cursisten uit Europese landen behoren maatwerkprogramma's voor bezoekers uit Afrika, het Midden Oosten en verschillende delen van Azië nu tot het pakket van Opleidingen. De opleidingen voor niet-Europese doelgroepen worden in de regel uitgevoerd voor het Ministerie van Buitenlandse Zaken en zijn ambassades. In het academisch jaar 2003-4 is ook de Engelstalige Masters International Relations and Diplomacy van start gegaan, een ambitieuze opleiding van twee jaar waarin Clingendael samenwerkt met de Universiteit Leiden.

15

Eind 2003 is Opleidingen er bij vervanging van een met pensioen betrokken personeelslid in geslaagd haar expertise te versterken op het gebied van ontwikkeling en veiligheid, een aandachtsgebied voor beleidsmakers dat zich ook in opleidingsbehoefte blijkt te vertalen. Door de uitbreiding van het opleidingspakket voor buitenlandse diplomaten is eveneens besloten om een nieuwe, tijdelijke medewerker aan te trekken. Wederom is het streven van de afdeling, in overeenstemming met beleid dat enkele jaren geleden is ingezet, dat een dergelijke aanstelling zich direct vertaalt in uitbreiding van de inhoudelijke expertise van Clingendael. Ten dele is de inhoudelijke verdieping van leden van de afdeling gekanaliseerd via participatie in de twee Gemengde Projectgroepen die het Instituut nu telt: 'Europees Procesmanagement' en 'Public Diplomacy'. Beide zogenaamde GPG's worden aangevoerd door projectleiders uit de afdeling Opleidingen en het merendeel van de staf van Opleidingen neemt deel in de proefperiode van twee jaar (2003-4) waarin de projectgroepen functioneren. Ten slotte heeft Opleidingen in het verslagjaar gepleit voor verder invulling van het strategisch beleid dat is gericht op meer synergie tussen de verschillende geledingen van het Instituut.

Internationale Betrekkingen & Diplomatie

Het afgelopen jaar heeft deze sectie veel geïnvesteerd in de acquisitie van nieuwe projecten. Interessant voorbeeld hiervan is de bijdrage aan het vredesproces in Soedan. Op verzoek van de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking, mw Van Ardenne, werden diplomatieke trainingen ontwikkeld voor Soedanese diplomaten en vertegenwoordigers van de SPLM. Een andere vernieuwing betrof een alumnicursus voor Oost-Europa en Centraal-Azië. In verband

met het Nederlandse voorzitterschap stond deze opleiding in het teken van de OVSE.

Voor beleidsmedewerkers van het Ministerie van Buitenlandse Zaken werden verschillende nieuwe activiteiten aangeboden, waaronder drie seminars “Diplomatie in beweging”. Ambtenaren die recentelijk in dienst waren getreden konden één van de twee OIB’s (Opleiding Internationale Beleidsvraagstukken) volgen. De analyse van verschillende kerntaken van Nederlands buitenlands beleid werd gekoppeld aan de ontwikkeling van persoonlijke vaardigheden.

In 2003 werd door de sectie een belangrijke wissel op de toekomst getrokken door de ontwikkeling van projectvoorstellen die in 2004 uitgevoerd zullen worden. Hier kan gewezen worden op de trainingen voor junior en mid-career diplomaten en ambassadeurs uit Indonesië, junior diplomaten uit Pakistan en een groep van diplomaten en deskundigen uit China. Naast twee nieuwe opleidingen voor de Soedanese regering en de SPLM heeft de sectie tevens een plan ontwikkeld voor een geïntegreerde training.

De zogenaamde Matra-opleidingen vroegen wederom de aandacht van de sectie. In 2003 vond de 25ste Leergang voor diplomaten uit Midden- en Oost-Europa plaats, terwijl de opleiding voor Centraal-Azië en Mongolië de tiende uitvoering beleefde. Voor het eerst namen Afghaanse diplomaten deel aan de Leergang.

Met het Ministerie voor Buitenlandse Zaken van Bulgarije werd een memorandum ondertekend om samen te werken bij het opzetten van een Diplomatiek Instituut in Sofia. De eerste missie vond plaats in september.

De open inschrijvingscursussen verliepen naar wens. De Leergang Buitenlandse Betrekkingen, de onderhandelingsseminars en de partnercursussen trokken meer dan voldoende deelnemers.

Leden van de sectie waren betrokken bij allerlei kennisverdiepende activiteiten, bijvoorbeeld in het kader van de Gemengde Project Groep Public Diplomacy, het geven van lezingen tijdens conferenties, het schrijven van artikelen of deelname aan een onderzoeksstage in het buitenland.

Europese Samenwerking

Naast de bestaande maatwerk cursussen Europese integratie voor verschillende Nederlandse ministeries, waaronder ook het Ministerie van Buitenlandse Zaken, is de sectie Europese Samenwerking gestart met een nieuw opleidingsprogramma voor het Ministerie van Economische Zaken. De aanbesteding van EZ voor Europese opleidingen werd gewonnen door de combinatie Clingendael en het ROI, met het ROI als hoofdaannemer. Deze twee instellingen verzorgen nu in de periode 2003-2005 drie keer per jaar een basisoriëntatiecursus Europa en jaarlijks een Conferentie voor het EZ management over Europa. Daarnaast blijft Clingendael zelfstandig de interdepartementale cursus ‘Effectiever opereren in de Europese Unie’ aan EZ medewerkers aanbieden. De managementconferentie ‘Impuls Europa’, die Clingendael in 2003 voor het laatst zelfstandig organiseerde, was een groot succes en heeft ertoe bijgedragen dat Clingendael inhoudelijk en organisatorisch de leiding heeft bij alle volgende EZ managementconferenties. Nieuw dit jaar was ook de tweedaagse opleiding voor VROM managers in het kader van het Management en Ontwikkelingsprogramma van VROM. De cursus verliep succesvol maar maakte wel zichtbaar dat het werken met managers een geheel andere aanpak vereist.

De aanbesteding van EZ was niet de enige waar de sectie dit jaar mee te maken kreeg. In juni 2003 kwam het selectiedocument van de uitbesteding van de Ministeries van Buitenlandse Zaken en Binnenlandse Zaken voor de interdepartementale EU voorzitterschapscursus binnen. In dit geval besloot Clingendael tot een samenwerkingsverband met het European Institute for Public Administration (EIPA) te Maastricht. Clingendael is de hoofdaannemer, maar de combinatie kenmerkt zich door gelijkwaardigheid. In december 2003 werd bericht dat de Clingendael/EIPA combinatie deze tender had gewonnen. Dit betekent dat 2004 voor de sectie in het teken zal staan van het Nederlandse voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie.

Het Rijkstraineeproject voor 120 Rijkstrainees werd in samenwerking met Campus Den Haag van de Universiteit Leiden gecontinueerd en het succes hiervan resulteerde in een nieuwe opdracht voor 2004. Ook werd in de winter opnieuw een voorbereidingscursus op het Concours van de Europese Commissie door de sectie georganiseerd.

Naast de vele cursussen voor Nederlandse ambtenaren, werden er ook opleidingen voor buitenlandse ambtenaren gegeven. Zo vonden er twee 'ADEPT/ How to operate in Brussels' cursussen plaats, waarvan er één in Polen op locatie werd gegeven. Verder kon vrij onverwacht de vijfde ADEPT/Social Affairs and Employment gestalte worden gegeven.

Internationale Veiligheid

De sectie Internationale Veiligheid heeft in het verslagjaar voor 582 cursisten een veelzijdig en omvangrijk pakket aan opleidingen gerealiseerd, dat in totaal 451 dagdelen omvatte. Evenals vorig jaar zijn in 2003 door Clingendael in opdracht van het Ministerie van Defensie diverse peace-keeping cursussen verzorgd (SFOR, EUMM, UNTSO en EUPM). Deze cursussen zijn grondig geactualiseerd, wat door cursisten zeer blijkt te worden gewaardeerd. Tevens werd gestart met cursussen voor het Korps Mariniers in het kader van hun inzet voor de Stabilisation Force Irak (SFIR). Voor individueel, op korte termijn uit te zenden sleutel-functionarissen werden in opdracht van Defensie ook enkele maatcursussen verzorgd.

Nieuwe initiatieven hebben in 2003 geleid tot het verder uitbouwen van een aantal prestigieuze opleidingen. In samenwerking met de School voor Politie Leiderschap (LSOP) is medio 2003 de tweede internationale opleiding voor hogere politiefunctionarissen van start gegaan. De opleiding beslaat wederom acht modules van drie dagen en wordt begin 2004 afgesloten. De Leergang Internationale Politie Oriëntatie (LIPO) blijkt zeer te worden gewaardeerd, getuige het feit dat aan deze tweede opleiding ook een aantal korpschefs deelneemt.

In 2004-5 zal de LIPO worden voortgezet.

De professionalisering op het gebied van crisismanagement, waartoe de EU 'core group in training for civilian crisismanagement' curricula heeft ontworpen, heeft geleid tot het accorderen van een voortgezette proeffase van dit project en een 'Europese opleidingsnorm'. De sectie participeert sinds 2001 in de door de Europese Commissie geïnitieerde 'core group', maar zal pas zelf een opleiding kunnen aanbieden als daarvoor in de personele sfeer ruimte is.

Beproefde opleidingen zoals de cursus crisisbeheersing (CCB) en de cursus internationale veiligheid (CIV) blijken onveranderd succesvol en bleven derhalve in 2003 deel uitmaken van het werkpakket van de sectie.

De succesvolle *good governance* opleiding voor militairen en andere belanghebbenden uit Indonesië werd in 2003 voortgezet. De bereikte resultaten van afzonderlijke seminars en opleidingen worden in nauw overleg met de Nederlandse ambassade te Jakarta gewogen. Medio 2005 loopt het contract van dit project af. Teneinde het rendement te verhogen wordt in 2004 bij de ambassade te Jakarta een nieuw voorstel ter voortzetting ingediend. In 2003 werd ten slotte wederom steun verleend aan de Leergang Topmanagement Defensie (LTD). Deze leergang wordt in samenspraak met het Instituut Defensie Leergangen (IDL) door de sectie ontworpen en begeleid.

STAFBUREAUS DIRECTIE

Externe Betrekkingen

(zie voor volledige lijst van activiteiten bijlage 1c)

Realisatie van beleidsvoornemens. Conform de voornemens heeft Externe Betrekkingen een fors aantal ontmoetingen met de internationale gemeenschap in Den Haag georganiseerd, waaronder een *Seminar on International Negotiation Techniques* waaraan diplomaten van veertig Haagse ambassades deelnamen. Een aandeel in een Leiden/Clingendael MA kon nog niet geleverd worden, aangezien het Clingendael gedeelte in dit programma pas in 2004/05 zal plaatsvinden. Een voorziene publicatie over de Europese Unie als onderhandelingsproces kon volgens plan worden afgerond. De ondersteuning van het *Clingendael International Energy Programme* was dit jaar minder tijdrovend dan voorheen. Binnen overheid en bedrijfsleven werden nieuwe initiatieven ontwikkeld, zoals voor de Autoriteit Financiële Markten en het Energy Delta Institute. Pogingen om de Clingendael publicaties meer in lijn met de huisstijl te brengen zijn nog niet geheel met succes bekroond. Het volume aan onderhandelingsstrainingen nam opnieuw toe, ondanks het voornemen om voorgaande groei een halt toe te roepen.

Voorlichting en public relations. Mede door de inzet van Externe Betrekkingen werd Clingendael's eerste jubileumbundel op de markt gebracht. Deze werd in een speciaal georganiseerde bijeenkomst aangeboden aan minister De Hoop Scheffer. In 2003 zagen vier *Newsletters* het licht en werden wederom duizenden vragen van buitenstaanders beantwoord of doorgesluisd naar deskundigen binnen- en buiten het Instituut. Veel tijd werd besteed aan contacten met gemeentelijke- en academische instellingen in Den Haag. Met de laatste groep werd de *The Hague Academic Coalition* (HAC) opgezet. Dit zal in 2004 tot een eerste gezamenlijke conferentie leiden ('*From Peace to Justice*'). Tevens werd een aanzet gegeven tot herziening van de algemene Engelstalige Clingendaelbrochure die in 2004 zal uitkomen.

Bijeenkomsten en bezoekersprogramma's. Het Stafbureau organiseerde wederom een groot aantal programma's rond bezoekende politici en ambtenaren uit binnen- en buitenland. Bijzondere vermelding verdienen de zeer drukbezochte – en door de media uitgezonden – lezingen van de generaals Wesley Clark en Tommy Franks, alsmede die van de Minister van Buitenlandse Zaken Geoanna van Roemenië. Aan de volgende conferenties werden bijdragen geleverd: *Hearing from Europe* (Den Haag), de Frans-Nederlandse Samenwerkingsraad (Parijs), *International Security and the Asian Heartland* (Ulaanbaatar), *Conference on Central Asia* (Leiden), *European Health Forum* (Den Haag) en *Negocia* (Parijs).

Adviesmissies naar het buitenland. Het aantal adviesmissies naar het buitenland was dit jaar beperkt tot drie, twee naar Roemenië in het kader van een in 2002 begonnen UNDP (United Nations Development Programme) ondersteuningscyclus voor de staf van de Roemeense

president; één naar de Oeral ter ondersteuning van een werkbijeenkomst van de *Preparatory Commission for the Comprehensive Nuclear Test-Ban Treaty Organisation* (CTBTO).

Internationaal onderhandelen. Het Stafbureau verzorgde vele vaardigheidstrainingen, zoals vrijwel alle onderhandelingsworkshops van de afdeling Opleidingen. Binnen en buiten Clingendael werden vele rechtstreekse opdrachten uitgevoerd zoals voor het Nederlandse Ministerie van Buitenlandse Zaken (training van vijftien Palestijnse onderhandelaars). Daarenboven werden seminars gegeven in Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Italië, Oostenrijk, Ierland, Turkije, Polen, Rusland, Oekraïne, Albanië, Georgië, Iran en Suriname. In het kader van het *Processes of International Negotiation (PIN) Project* werden drie conferenties bijgewoond, lezingen gegeven en korte artikelen gepubliceerd. De bundel *Negotiating European Union* bereikte het persklare stadium. Voorts werd nieuw trainingsmateriaal ontwikkeld.

Internationale Spectator

Het maandblad *Internationale Spectator* heeft in het jaar 2003 (jaargang 57) uiteraard veel aandacht geschonken aan de oorlog in Irak en daaraan gerelateerde onderwerpen, zoals de strijd tegen het internationaal terrorisme, de As van het Kwaad, de spanning in de transatlantische relatie en de verschillen in visie op de oorlog, zoals die zich binnen de Europese Unie hebben gemanifesteerd. Maar daarnaast passeerde ook een groot aantal andere kwesties de revue: de Europese Conventie en het ontwerp-constitutioneel verdrag voor Europa; de naderende uitbreiding van de EU; de toekomst van de NAVO; het opkomend fenomeen van de particuliere veiligheidsdiensten; het Stabiliteits- en Groeipact; de problemen op het gebied van de internationale handel; de overeenkomsten en verschillen in buitenlands beleid en diplomatie tussen Nederland en België; het Israëliësch-Palestijns conflict – om er enkele te noemen.

De meeste van deze onderwerpen werden gepresenteerd in de vorm van clusters van artikelen, waarvan de thematiek ruim van te voren werd geformuleerd. Bij de vaststelling van deze thema's en de selectie van de artikelen, heeft de redactie van de *Internationale Spectator* ook in 2003 de volgende leidraad voor redactioneel beleid gehanteerd: het volgen, en waar mogelijk stimuleren, van het openbare debat over internationale zaken, in het bijzonder de Nederlandse buitenlandse politiek.

In dit redactieproces is de grote hoeveelheid spontaan aangeboden kopij telkens aan strenge kwaliteitseisen getoetst, maar is vooral ook een actief acquisitiebeleid gevoerd. Bovendien heeft de redactie ook in 2003 weer een stringente paginabeheersing toegepast. De omvang van de artikelen is zoveel mogelijk beperkt tot een gemiddelde van 5-6 pagina's in druk. Dit is mogelijk gebleken door met geïnviteerde auteurs vooraf goede afspraken te maken over de omvang van hun bijdragen. Dat heeft er o.a. toe geleid dat het maandblad er in 2003 wederom in is geslaagd binnen haar paginabudget van 636 blz. te blijven, met een forse financiële besparing als resultaat.

De opmaak van de omslag en het binnenwerk zijn in 2003 ongewijzigd gebleven.

In de 636 pagina's van jaargang 57 kwamen 111 Nederlandse en 20 buitenlandse auteurs (van wie 15 uit Vlaanderen/België) tot 166 bijdragen: in de vorm van columns (11), artikelen (77), besprekingsartikelen (8), boekbesprekingen (51) en reacties op eerder gepubliceerde artikelen (18). Ten opzichte van 2002 steeg het totaal aantal bijdragen met ruim 10%, het aantal boekbesprekingen steeg zelfs met meer dan 30%. Twee bijdragen werden door de eindredactie uit het Engels en Duits vertaald.

De *kernredactie*, bestaande uit de hoofdredacteur en de beide eindredacteuren, kwam (nagenoeg) wekelijks bijeen. Viermaal: op 13 februari, 22 mei, 26 augustus en 27 november, vond een vergadering van de voltallige *algemene redactie* (van 16 redacteuren) plaats. Begin 2003 nam dr Peter van Ham in de algemene redactie de plaats in van dr Marianne van Leeuwen.

Mw dr F. van den Burg heeft in 2003 de redactievoering van de rubriek 'signalementen' voortgezet. De eindredactie heeft in de periode september-november wederom gastvrijheid geboden aan een stagiaire van de Rijksuniversiteit Groningen, mw Zoë Papaikonou, die naast haar werkzaamheden als assistente van de eindredactie, een onderzoek heeft verricht naar met de *Internationale Spectator* vergelijkbare buitenlandse tijdschriften, wat betreft de diverse verschijningsvormen van digitalisering (digitaal abonnement, eigen websites e.d.).

21

De aanlevering van de bijdragen aan de *Internationale Spectator* is nagenoeg geheel via e-mail tot stand gekomen. Dit heeft tot extra actualisering geleid, hetgeen belangrijk was in dit jaar waarin de internationale ontwikkelingen (men denke aan de oorlog in Irak) elkaar zo snel opvolgden.

Op de *website* van het Instituut Clingendael staat thans nog maandelijks naast de inhoudsopgave en de summaries van de artikelen, de integrale tekst van de column. Aan het eind van 2003 is in goed overleg met het Bureau Informatisering van Instituut Clingendael en met de uitgever, Koninklijke Van Gorcum, echter begonnen met het digitaliseringsproces van de *Internationale Spectator*, een proces dat in de loop van 2004 moet leiden tot o.a. beschikbaarstelling van een digitaal abonnement en opening van een eigen website voor de *Internationale Spectator*.

Het abonneebestand is in 2003 stabiel gebleven. Met een vaste verspreiding van c. 2.350 exemplaren (voor de vier Europeanummers is de verspreiding c. 3.500) blijft de *Internationale Spectator*, daarbij ondersteund door zijn uitgever Koninklijke Van Gorcum te Assen, zich goed handhaven op de tijdschriftenmarkt.

Informatisering

Begin 2003 zijn diverse servers (de mail-, web-, file-, en anti-virusserver) vernieuwd en werden de operating systems van NT 4.0 opgewaardeerd naar Windows 2000 server. Daarnaast werden diverse applicaties ingevoerd of opgewaardeerd zoals Sophos enterprise manager (anti-virus), MS Outlook, Outlook Web Access, Websense (internet filtering) en Softclock als

prikklokmogelijkheid voor gebruikers in de bijgebouwen.

In het voorjaar 2003 werd eveneens een netwerk en telefooncentrale in de nieuwe locatie 'het Theehuis' gerealiseerd met diverse koppelingen naar het hoofdgebouw.

De in 2002 ontwikkelde ASP-applicatie werd ingezet voor het evalueren van diverse cursussen waaronder:

- Opleiding Internationale Beleidsvraagstukken (OIB)
- Leergang Oost-Europese Diplomaten (LOD)
- Leergang Centraal-Azië en Mongolië (LCAM)
- Indonesian Good Governance and Conflict Resolution Training Course (IGC)
- Accession-oriented Dutch Proficiency Training (ADEPT)
- Leergang Internationaal Beleid voor het Ministerie van LNV
- de Energiecursus van het Clingendael International Energy Programme (CIEP)

In de tweede helft van het jaar is onderzoek gedaan naar een urenverantwoordingssysteem. Na een testfase is de applicatie 'Big Ben' geïmplementeerd, zodat per 1 januari 2004 het personeel kan gaan tijdschrijven.

De Clingendael website en Clintranet zijn aangepast en uitgebreid; onder meer zijn een besloten gedeelte voor CIEP-cursisten en ten behoeve van het Democratic Transition Project een nieuw gedeelte aan de CRU-site (Conflict Research Unit) toegevoegd. De nieuwe Clingendael Centre for Strategic Studies website is op een van de Clingendael-servers ondergebracht. Tevens is een aanvang gemaakt met de restyling van de Clingendael website die in 2004 gestalte moet krijgen. Voor deze werkzaamheden is de heer K. Smeets als (parttime) webmaster aangetrokken.

In het kader van de ADEPT-cursus werd in samenwerking met mw drs S.Nollen een cd-rom met studiemateriaal *How to operate in Brussels* uitgegeven en verspreid.

STAFBUREAUS BEDRIJFSVOERING

Bedrijfsvoering

Zoals in het Beleidsplan opgenomen is de interne renovatie, die in 2001 is gestart, in 2003 afgerond. De volgende renovatiewerkzaamheden zijn in 2003 uitgevoerd:

- Gedeeltelijk vervangen van het meubilair van de kantine
- Renoveren van de zalen 1 en 2 en vernieuwen van het meubilair
- Vernieuwen software cv
- Verbouwing Theehuis

Een belangrijk punt van aandacht bleef de krappe behuizing van het hoofdgebouw van het Instituut. Een deel van het probleem is opgelost door een aantal plaatsen flexibel in te richten en het parttime gebruik van meerdere kantoren.

Niet alleen aan kantoorruimte is een tekort maar ook de hoge bezettingsgraad van de zalen noopte regelmatig tot het zoeken naar conferentieruimte elders. Het huidige aantal medewerkers is momenteel het aantal van 70 ruim gepasseerd.

Begin 2003 deed zich de gelegenheid voor om het “Theehuis” van de Gemeente Den Haag te mogen huren. Na een intensieve verbouwing van het voormalige woonhuis tot kantoren zijn daarmee 7 werkplekken en een kleine vergaderruimte gecreëerd ten behoeve van het CRU (Conflict Research Unit). Gedurende de periode van 1 oktober tot 1 april is het Theehuis (restaurant gedeelte) gesloten en heeft het Instituut de beschikking over deze ruimte teneinde het zalengebrek op te vullen.

Intensief overleg met de Buurtvereniging, de Gemeente Den Haag en diverse belanghebbenden rond het park Clingendael heeft geresulteerd in een plan van aanpak ten behoeve van de herinrichting van het park. Een punt van aandacht blijft in dit verband de parkeerproblematiek, die in het huidige plan (nog) niet is opgelost.

Het in 2003 vervangen van de leiding van SAB (cateraar) op verzoek van het Instituut Clingendael, heeft geleid tot een verbetering van de kwaliteit voor zowel het product als personeel.

Wijziging van de leiding en medewerkers van Westerveld (schoonmaakbedrijf) heeft, ondanks goede afspraken hierover, nog niet mogen leiden tot een kwaliteitsverhoging.

Grote zorg is uitgesproken naar de Gemeente Den Haag omtrent de toestand van het achterstallig onderhoud van de buitenkant van het Instituut. Naar verluidt wordt dit in het voorjaar van 2004 ter hand genomen.

Personeel

Personeelsbestand

In 2003 telde het personeelsbestand 73 werknemers.

In- en uitdiensttredingen

In 2003 vonden de volgende mutaties plaats:

<i>Afdeling Onderzoek</i>	<i>aangesteld:</i>	Edwin Bakker Ellen Henskes
	<i>vertrokken:</i>	Rob Aspeslagh Rem Korteweg
<i>Afdeling Opleidingen</i>	<i>aangesteld:</i>	Roos Toxopeus
	<i>vertrokken:</i>	May Bredt Wil Wassen
<i>Stafbureau Bedrijfsvoering</i>	<i>aangesteld:</i>	Diane Keasberry
<i>Stafbureau Informatisering</i>	<i>aangesteld:</i>	Koen Smeets

In 2003 hebben 7 stagiaires voor korte of langere tijd in het Instituut praktijkervaring opgedaan.

Personeelsbeleid

In 2003 is een aanzet gegeven tot het ontwikkelen van een personeelsbeleidsplan, dat in 2004 zal worden afgerond in samenspraak met de Ondernemingsraad.

Personeelsvertegenwoordiging

In 2003 vond periodiek overleg plaats tussen de Ondernemingsraad en leden van de Directieraad over tal van onderwerpen op personeels- en sociaal gebied.

Handboek Organisatie Clingendael

In 2003 is het Handboek aan alle werknemers van het Instituut uitgereikt. Het Handboek bevat de regelingen voor het personeel van Instituut Clingendael betreffende de organisatie, de rechtspositie en de huisregels en is in overleg met de Ondernemingsraad opgesteld. De in het Handboek genoemde regelingen zijn m.i.v. 1 januari 2003 van kracht geworden.

Arbeidsomstandigheden

In 2003 voerde de Arbo-dienst op verzoek van Instituut Clingendael een Risico Evaluatie Inventarisatie uit. Uit het rapport dat naar aanleiding van deze inventarisatie is opgesteld, kwam naar voren dat de arbozorg van Clingendael te karakteriseren is als "activiteitgericht met een groei naar systematiek, efficiëntie en effectiviteit". Het merendeel van de medewerkers is van mening dat de arbozorg in de afgelopen 2 jaar sterk is verbeterd en dat de OR voldoende invloed heeft op het arbo en verzuimbeleid. Naar aanleiding van het rapport is een plan van aanpak opgesteld.

Ikap

In 2003 was het wederom mogelijk voor werknemers van Instituut Clingendael gebruik te maken van een van de regelingen van het Ikap, namelijk de mogelijkheid van de 40-urige werkweek.

Ziekteverzuim

In 2003 lag het ziekteverzuim op 2.4%. Daarmee is Instituut Clingendael een gezonde organisatie, want het landelijk gemiddelde lag in 2003 op 5.2%

Bibliotheek en Documentatie

Zoals steeds bestonden de vaste taken van het Bureau uit het invoeren van boeken; tijdschriftartikelen en grijze literatuur in de catalogus; het onderhouden van het krantenknipselsarchief; het voeren van de nodige administratie voor verwerving en registratie van tijdschriften en boeken; het beantwoorden van vragen van cursisten, bezoekers en medewerkers; het bijhouden van het documentatiesysteem voor Opleidingen; het zoeken naar en ver/bewerken van informatie op het Internet en het maken van literatuuroverzichten en literatuurlijsten. Voor de speciale Clingendael websites voor de cursus voor het LNV en het zgn. "Concours", alsmede de rubriek Focus leverde het Bureau Internetadressen en literatuurlijsten. Daarnaast werd t.b.v. cursisten en medewerkers zoals steeds de "Webgide to Information on International Relations and Security" bijgehouden en (waar nodig) uitgebreid.

Het gebruik (downloaden) van de beschikbare bestanden op de website van het Instituut werd dit jaar voor het eerst op een gedetailleerde wijze geteld. De voor dit jaar beschikbare gegevens daarover beslaan negen maanden maar dat is voldoende om inzichtelijk te maken dat de via de Website aangeboden producten van Bidoc zeer veel worden geraadpleegd. De aanwinsten- en literatuurlijsten werden resp. 25.918 en 17.199 maal gedownload; en de lijsten die via de rubriek Focus worden aangeboden 2413 keer. De website van de bibliotheek zelf werd 1936 bezocht en de catalogus werd 10.347 maal geraadpleegd. Niet apart geteld zijn de "links"-rubrieken en literatuurlijsten die door Bidoc aan de cursisten van LNV en het zgn. Concours worden aangeboden. Met deze gegevens wordt tevens duidelijk dat er verschuiving van gedrukte bronnen naar digitale informatie plaatsvindt.

Er werd dan ook uitgebreid onderzocht of digitale toegang tot kranten- en tijdschriftartikelen verwezenlijkt kon worden, maar helaas waren er zowel technische als budgettaire bezwaren. Ook kon er dit jaar geen budget gevonden worden om het vorig jaar geselecteerde softwareprogramma voor het catalogiseren (de database) en voor aanverwante administratieve werkzaamheden aan te schaffen.

Tijd om dit systeem te implementeren zou er nauwelijks geweest zijn omdat twee grote projecten veel tijd van m.n. Mw. Van Ankeren vroegen. Ten eerste verzorgde zij de bibliografische ondersteuning voor de Gemengde Projectgroep Public Diplomacy. Verdeeld over 9 subonderwerpen stelde zij readers samen van in totaal 1900 pagina's. Daarnaast werd een bibliografie over Public Diplomacy; een bibliografie over nation branding en een Webgids over beide onderwerpen samengesteld.

In het kader van het opzetten van een documentatiecentrum voor de nieuwe Diplomatic Academy in Roemenië bezocht mw. S. van Ankeren gedurende een week Boekarest. Van dit bezoek werd uitgebreid verslag gedaan. Ook was er regelmatig contact per e-mail en verzorgde het Bureau de selectie en bestelling van een startcollectie. Mw. Molenaar zag haar inspanningen van de afgelopen jaren m.b.t. het bibliografisch onderzoek voor het terrorismeproject voor het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties bekroond in de publicatie van een boek* waarin haar bibliografie en webgids een substantieel deel vormt. Vertegenwoordigers van de bibliotheken/documentatiecentra van de instellingen die participeren in het Hague Legal Capital netwerk alsmede vertegenwoordigers van andere verwante instellingen werden in augustus bijeengebracht voor een informele lunchbijeenkomst.

---

* *Trends in terrorisme* / door E.R. Muller; R.F.J. Spaaij; A.G.W. Ruitenberg, met medewerking van M. van Leeuwen. A.C. Molenaar; N. Folkers Alphen aan den Rijn: Kluwer, 2003

BIJLAGEN

I ACTIVITEITEN

a Conferenties, Symposia, Colloquia van de afdeling Onderzoek

<i>14 januari</i>	Seminar 'The Greek Presidency of the European Union' (Jan Rood i.s.m. Bureau Externe Betrekkingen)
<i>22 januari</i>	Seminar 'Empirische Internationale Betrekkingen' (Rob Aspeslagh)
<i>4 februari</i>	Ontmoeting tussen onderzoeksstaf Clingendael en medewerkers van de Eenheid SPL van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (Hans van der Meulen)
<i>19 februari</i>	Expert-bijeenkomst n.a.v. het onderzoek 'Uitvoering van EU-regelgeving door decentrale overheden' (Jan Rood)
<i>28 maart</i>	Bijeenkomst AIV; De Europese Conventie en de toekomst van de Unie: een tussenbalans' Jan Rood i.s.m. AIV/Ministerie van Buitenlandse Zaken
<i>9 april</i>	International Expert Meeting 'Developing Countries in the WTO' (Jan Rood i.s.m. CEDLA/Europa Instituut)
<i>14 april</i>	Lunchstafseminar over het nieuwe onderzoeksprogramma CRU
<i>31 mei</i>	'Turkije in de EU? Debat over de grenzen van Europa' (Jan Rood i.s.m. Het Portaal en de Europese Beweging Nederland)
<i>5 juni</i>	Seminar 'An assessment of the European Convention: The Political Dynamics of Constitutional Reform' (Anna Michalski)
<i>18 juni</i>	International Expert Meeting 'Trade in Services and the Doha Development Agenda of the WTO' (Jan Rood i.s.m. CEDLA/Europa Instituut)
<i>16 september</i>	Lunchstafseminar Fred van Staden, 'Democratische legitimiteit van de Europese Unie'

- 30 september International Conference 'Assessing the outcomes of the 2003 WTO Ministerial'
(Jan Rood i.s.m. CEDLA/Europa Instituut)
- 10 oktober Discussiebijeenkomst 'Nederland: Europees of Atlantisch?'
(Jan Rood)
- 24-26 oktober Seminar 'Moving Borders: the EU and its new neighbours', Krakau (Polen)
(John Löwenhardt i.s.m. Europese Culturele Stichting, Amsterdam en Villa Decius Association, Krakau)
- 7 november Bijeenkomst met John Gillingham
(Hans Labohm/Alfred Pijpers (ISEI))
- 10 november Lunchstafseminar Maurits Berger, 'Islam en democratie: praten met Hamas?'
- 26 november Lezing Minister voor Ontwikkelingssamenwerking A.M.A. van Ardenne, 'Veiligheid in ontwikkeling'
(CRU i.s.m. Ministerie van Buitenlandse Zaken)
- 27 november Actualiteitenseminar over de Doemaverkiezingen
(John Löwenhardt i.s.m. Ministerie van Buitenlandse Zaken)
- 10 december French-Dutch Policy planning brainstorm session: 'Charting common waters: the state of the transatlantic relationship and the way forward'
(Jan Rood i.s.m. Ministerie van Buitenlandse Zaken)
- 15 december Lezing General Wesley K. Clark, 'Transatlantic Cooperation in the 21st Century'
(Jan Rood i.s.m. Bureau Externe Betrekkingen)

b Overzicht Cursussen, Seminars, Conferenties van de afdeling Opleidingen

JANUARI

Datum	Cursus	Cluster	Dagd.:	Deeln.	Locatie
13 oktober 2003 t/m 23 januari 2004	Leergang Buitenlandse Betrekkingen	IB	96	29	Clingendael
7 t/m 10 januari	Training onderhandelen in de EU	ES	4	85	Slovenië
13 januari t/m 22 mei	LTD	IV	170	8	IDL
15 t/m 17 januari	LIPO	IV	6	8	Warnsveld
16 en 17 januari	LNV Module 7 Zakelijke Dienstverlening	IB	4	14	Clingendael
18 januari	Vakspecifiek seminar op het werkgebied van Onderzoek (Concours)	ES	2	69	Utrecht
22 t/m 24 januari	V&W en de Europese Unie	ES	8	18	Zoetermeer
25 januari	Concours Brusselse Beleidsarena	ES	2	69	Utrecht
27 jan. t/m 19 febr.	Opleiding Internationale Beleidsvraagstukken	IB	40	18	Clingendael
28 t/m 31 jan. en 11 t/m 14 febr.	Cursus Internationale Veiligheid	IV	16	15	Clingendael
31 januari	Terugkomdag Effectief opereren	ES	1	9	Clingendael

29

FEBRUARI

Datum	Cursus	Cluster	Dagd.:	Deeln.	Locatie
5 februari	Seminar 'Internationale Oriëntatie'/SPD	ES	2	16	Clingendael
5 februari	EZ conferentie Impuls Europa	ES	2	110	Atlantic Hotel
5 t/m 7 februari	BZ en de Europese Unie i.s.m. ROI	ES	6	19	Clingendael
6 februari	Terugkommiddag Leergang LNV	IB	2	14	Clingendael
11 februari t/m 22 april	Cursus Internationale Politiek	IB	11	8	Clingendael
18 t/m 27 februari	Cursus Crisisbeheersing	IV	12	17	Clingendael
19 t/m 21 februari	LIPO	IV	6	8	Warnsveld
20 en 21 februari	EU Rollenspel	ES	4	60	Clingendael
24 t/m 27 februari	PK: MECHBAT	IV	8	15	IDL
26 februari t/m 24 april	Leergang Middeneuropese en Turkse Diplomaten	IB	86	23	Clingendael

MAART

Datum	Cursus	Cluster	Dagd.:	Deeln.	Locatie
4 maart	JASON rollenspel	ES	2	45	Rotterdam
6 maart	Management programma VROM	ES	2	20	Hotel Mercure
10 t/m 14 maart	Master's Programme in Ethiopië	IB	8	6	Addis Abeba
12 t/m 14 maart	Sociale Zaken en Werkgelegenheid in internationaal en Europees perspectief	ES	6	18	Clingendael
12 t/m 14 maart	LNV Module 1	IB	7	9	Clingendael
17 t/m 21 maart	PK: SFOR MNB NW	IV	10	8	IDL
18 en 19 maart	De EU en VROM	ES	6	16	Clingendael
19 t/m 21 maart	"LIPO, Module 8"	IV	6	8	Warnsveld en Clingendael
24 maart t/m 16 april	OIB-2	IB	40	18	Clingendael
25 maart	Actualiteitenseminar	IV	2	70	Nieuwspoor
27 maart	HES Rollenspel	ES	2	80	Clingendael

APRIL

Datum	Cursus	Cluster	Dagd.:	Deeln.	Locatie
1 en 2 april	Strategic Command Course for British Higher Police Officers	IB	4	50	Bramshill, Oxford
7 t/m 11 april	PK: Contco	IV	10	8	IDL
8 en 9 april	Oriëntatie op de Europese Unie, Rijkstrainees gr. 1	ES	4	32	Haagse Vestiging
9 april	VN-seminar	IB	2	45	Utrecht University College
15, 16 en 17 april	Europa in Vogelvlucht	ES	6	11	Clingendael/ Brussel
17 april	Ministerie van VROM	ES	2	15	Brussel
22 april	BZK, Europa module LB-1	ES	2	10	ROI
22 en 23 april	Oriëntatie op de Europese Unie, Rijkstrainees gr. 2	ES	4	16	Haagse Vestiging
24 april	Oriëntatie op de Europese Unie, Rijkstrainees	ES	2	16	Brussel
24 t/m 30 april	Training applied research techniques	IB	9	18	Diplomatieke Academie Boekarest
24 t/m 30 april	Library mission	IB	9	2	Diplomatieke Academie Boekarest
25 april	EU-simulatie Helsinki	ES	2	35	Helsinki
28 april t/m 16 mei	Good governance and the position and role of the armed forces in a Democracy	IV	28	16	Clingendael
28 en 29 april	Oriëntatie op de Europese Unie, Rijkstrainees gr. 3	ES	4	34	Haagse Vestiging

MEI

Datum	Cursus	Cluster	Dagd.:	Deeln.	Locatie
1 en 2 mei	V&W en de EU	ES	4	11	Clingendael
6 en 7 mei	Algerije Casus	IV	2	40	IDL
6 en 7 mei	Oriëntatie op de Europese Unie, Rijkstrainees gr. 4	ES	4	33	Haagse Vestiging
7 - 9 mei	LNV Module 2	IB	6	9	Clingendael
7 mei t/m 4 juli	Leergang Centraal Azië en Mongolië	IB	90	22	Clingendael
8 mei	Oriëntatie op de Europese Unie, Rijkstrainees	ES	2	32	Brussel
15 en 16 mei	Effectiever opereren in de EU	ES	4	15	Clingendael
19 - 23 mei	ADEPT How to operate in Brussels	ES	10	85	Warschau
19 mei - 13 juni	Course in International Relations and Diplomatic Practice for Diplomats from Sudan	IB	40	18	Clingendael
20-22 mei	Basiscursus Europa voor Ministerie van Justitie	ES	6	20	Clingendael
21 mei	Seminar Internationale Oriëntatie, Stichting Publiek Domein	ES	2	10	Clingendael
22 en 23 mei	Seminar International Negotiations	IB	5	18	Clingendael

31

JUNI

Datum	Cursus	Cluster	Dagd.:	Deeln.	Locatie
2 - 4 juni	Module Diplomatie in beweging	IB	6	21	Clingendael
2 - 5 juni	Leergang Beleidsvaardigheden voor Suriname	IB	10	28	Lim A Po Instituut Paramaribo, Suriname
2 - 6 juni	PK- cursus Crowd and Riot Control	IV	10	9	Soesterberg
10, 11 en 12 juni	Ministerie VROM	ES	6	20	Clingendael en 3e dag Brussel
10, 11 en 12 juni	PK: EUPM	IV	6	3	KMAR brig Eindhoven
11 juni	Opening LIPO II	IV	2	7	Clingendael
11 t/m 13 juni	LNV, Module III, Internationaal Recht	IB	6	9	Clingendael
16 t/m 20 juni	Master's Programme in Ethiopië	IB	8	6	Addis Abeba
23 juni - 1 juli	PK: EUMM	IV	14	4	Clingendael
23 juni - 4 juli	ADEPT How to operate in Brussels	ES	20	99	Hotel De Leeuwenhorst, Noordwijkerhout

JULI

Datum	Cursus	Cluster	Dagd.:	Deeln.	Locatie
1 en 2 juli	Nederlandse Belangen- behartiging in multilaterale kaders	ES	4	9	Clingendael
1 en 2 juli	Defensietrainees (1)	IV	4	19	Clingendael
9 juli	Europees veiligheids-, defensie- en buitenlands beleid	IV	2	8	Haagse Vestiging
11 juli	Nederland en de toekomst van de Europese Unie	ES	2	9	Haagse Vestiging
21 - 25 juli	Business skills Course/Module Communicative skills	IB	10	30	Lim A Po Instituut, Paramaribo, Suriname

AUGUSTUS

Datum	Cursus	Cluster	Dagd.:	Deeln.	Locatie
18 t/m 29 augustus (in totaal t/m 18 december 2003)	Leergang Topmanagement Defensie	IV	20	11	IDL

32

SEPTEMBER

Datum	Cursus	Cluster	Dagd.:	Deeln.	Locatie
1 september	TNO	IV	1	15	Clingendael
4 sept. t/m 31 oktober	Leergang Oosteuropese Diplomaten	IB	86	23	Clingendael, Maastricht, Leiden
3 t/m 5 september	LNV Module 4	IB	6	9	Clingendael
3 tm 5 september	BZ en de EU i.s.m. ROI	ES	6	20	ROI
8 - 10 september	Defensietrainees (1)	IV	6	19	Clingendael en Brussel
9 t/m 11 en 16 t/m 18 september	Cursus Crisisbeheersing	IV	12	11	Clingendael
10 t/m 12 september	Leergang Internationale Politie Oriëntatie (LIPO II), Module I	IV	6	10	Warnsveld
12-Sep	V&W en het EP	ES	2	40	Clingendael
15, 22 en 29 sept. (In totaal t/m 24 nov.)	Cursus Internationale Politiek	IB	11	13	Clingendael
22 t/m 26 september	PK: SFOR MNB NW	IV	10	9	IDL
22 sept. t/m 17 okt.	Governance and International Politics SPLM	IB	40	18	Clingendael
23 t/m 26 sept., 7 t/m 10 oktober	Cursus Internationale Veiligheid	IV	16	23	Clingendael
25 september	VROM Voorzitterschap Carrousel	ES	1	75	VROM

OKTOBER

Datum	Cursus	Cluster	Dagd.:	Deeln.	Locatie
1 oktober	Workshop Onderhandelen in de Europese Unie	ES	2	14	Clingendael
1 t/m 3 oktober	Module Diplomatie	IB	2	16	Clingendael
2 oktober t/m 3 november	Module Vrede en Veiligheid (MVV)	IB	82	28	IDL
2 oktober	LNV Expertisecentrum	ES	2	15	Clingendael
4 t/m 16 oktober	Workshops Good governance and the position and role of the armed forces in a Democracy	IV	4	200	Indonesie
8 - 9 oktober	V&W en de EU	ES	4	11	Clingendael
13 t/ m 15 oktober	BZ en de EU	ES	6	18	ROI
20 oktober t/m 7 november	Accession-oriented Dutch European Proficiency Training (ADEPT V)	ES	30	48	Clingendael
21 t/m 22 oktober	LNV Module 5	IB	4	12	Clingendael
22 t/ m 24 oktober	SZW in internationaal en Europees perspectief	ES	6	20	Clingendael
22 t/m 24 oktober	Leergang Internationale Politie Oriëntatie (LIPO II), Module II	IV	6	10	Warnsveld
28 oktober t/m 6 november	PK: UNTSO	IV	16	12	IDL

33

NOVEMBER

Datum	Cursus	Cluster	Dagd.:	Deeln.	Locatie
5 t/m 6 november	Milieu in internationaal perspectief	ES	3	12	Clingendael en VROM
6 t/m 13 november	Workshop Mensenrechten	IB	16	50	Lim A Po Instituut, Paramaribo, Suriname
11 t/m 13 november	PK: UNTSO Partner	IV	6	16	Clingendael
11 t/m 13 november	Europa in Vogelvlucht	ES	6	10	Clingendael/-Brussel
13 t/m 14 november	Seminar International Negotiation	IB	5	20	Clingendael
14 november	Oriëntatie op het Europese en internationale beleidsveld	IB	2	15	extern
16 t/m 23 november	Seminar Internationaal Onderhandelen	IB	16	30	Lim A Po Instituut, Paramaribo, Suriname

NOVEMBER (vervolg)

Datum	Cursus	Cluster	Dagd.:	Deeln.	Locatie
17 t/m 19 november	Leergang Internationale Politie Oriëntatie (LIPO II), Module III	IV	6	10	Clingendael
18 november	Basisoriëntatie Europa voor EZ	ES	2	15	Clingendael
20 t/m 21 november	Effectiever opereren in de EU	ES	4	11	Clingendael
20 t/m 21 november	LNV Module 6, Protocol en organisatie	IB	4	10	Clingendael
20 t/m 21 november	Conferentie Public Diplomacy	IB	4	20	Clingendael
24 t/m 28 november	LOD + LCA Alumni-cursus	IB	10	22	Clingendael
25 t/m 27 november	Basiscursus Europa Justitie	ES	6	20	Clingendael/- Brussel
25 november	Europa Module LB-1	ES	2	15	ROI
29 november	EU-opleiding (Concours)	ES	2	58	Den Haag

DECEMBER

Datum	Cursus	Cluster	Dagd.:	Deeln.	Locatie
1 en 2 december	Senter en Internationaal Ondernemen	IB	4	20	Clingendael
2 december	Ministerie BZK, Europa Module B&P	ES	2	15	ROI
4 december	Rollenspel Aeolus	ES	2	40	Clingendael
8 december	Rollenspel HES	ES	2	80	Clingendael
8 t/m 10 december	Roemeense diplomatieke academie	IB	5	20	Boekarest, Roemenie
8 t/m 11 december	Leergang Internationale Politie Oriëntatie (LIPO II), Module IV	IV	6	10	Brussel/ Straatsburg
10 december	Terugkomdag Effectiever opereren	ES	2	11	Clingendael
10 t/m 12 december	Roemeense diplomatieke academie	IB	5	20	Boekarest, Roemenie
11 december	Algemene EU-simulatie	ES	2	120	Antwerpen
11 december	Ministerie van Economische Zaken vervolg basisoriëntatie	ES	2	15	Clingendael
11 en 12 december	Ministerie van V&W en de EU	ES	4	13	Clingendael
12 t/m 18 december	Business skills course aan het	IB	12	30	Lim A Po Instituut Paramaribo, Suriname
13 en 20 december	EU-opleiding (Concours)	ES	2	58	Den Haag

c Missies, Conferenties, Trainingen en Bezoekersprogramma's van het Stafbureau Externe Betrekkingen

10 januari	Werkbijeenkomst Steering Committee Processes of International Negotiations (PIN), Wenen/Teheran
13-14 januari	Forum & Workshops Diplomatie, School for International Relations, Teheran
16 januari	Seminar Internationaal Onderhandelen, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Instituut Clingendael
16-17 januari	Werkbijeenkomst Steering Committee Processes of International Negotiations (PIN), Isfahan
17-21 januari	Seminar Crisis Management and Multilateral Decisionmaking, NATO Defence College, Rome
22 januari	Seminar Internationaal Onderhandelen, Leergang Top Management Defensie, IDL, Rijswijk
22 januari	Seminar Internationaal Onderhandelen, Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Zoetermeer
28 januari	Werkbezoek Mr. Mario Christofoli, First Counsellor Ambassade van Italië
28 januari	Werkbezoek H.E. Mr. Quirko, Ambassade van Albanië
30 januari	Inleiding Onderhandelen voor wetgevingsjuristen, Dag van de Wetgeving, Den Haag
31 januari	Werklunch Ambassadeur van Iran
3 februari	Werkbezoek H.E. Mr. Homayon Tandar, Ambassadeur van Afghanistan en Mr. Noor Sullani, Consul Generaal Afghanistan
4 februari	Werkbezoek H.H. Mr.M. Markov Ambassadeur Ukraine
4 februari	Seminar Internationaal Onderhandelen, Junior Diplomaten Ministerie van Buitenlandse Zaken, Instituut Clingendael
6 februari	Workshop Internationaal Onderhandelen, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Instituut Clingendael

10 februari	Werkbezoek Mr Cuncu, Minister Counsellor Turkse Ambassade
13 februari	Werkbezoek H.E. Mr. Edgar Ugalde, Ambassadeur van Costa Rica, H.E. Mr. Julio Barnica, Ambassadeur van Honduras, H.E. Mr. Héctor Urrutia, Ambassadeur van El Salvador, H.E. Mr. A.R.J. Matta Fahsen, Ambassadeur van Guatemala, H.E. Dr. J.F. Arguello Gomez, Ambassadeur van Nicaragua
13 februari	Werkbezoek Mr. Nicolaos Kannellos, Raad, Griekse Ambassade
17 februari	Werkbezoek Prof. Raimundas Lopata, Director Institute of International Relations and Political Science, Vilnius University
17 februari	Werkbezoek Dr. Solomon I. Ginsburg, Director, Fund of socio-economic and political studies, Kaliningrad, Rusland
19 februari	Seminar Internationale Ontwikkelingssamenwerking in opdracht van Ministerie van Buitenlandse Zaken, Instituut Clingendael.
20 februari	Workshop Internationaal Onderhandelen, Leergang Internationale Politie Oriëntatie (LIPO), Warnsveld
24 februari	Werkbezoek Studentenvereniging Urios, Utrecht, Instituut Clingendael
27-28 februari	Cursus Multilateraal Onderhandelen, Ierse Ministerie van Buitenlandse Zaken, Dublin
1-4 maart	Cursus Multilateraal Onderhandelen, Ierse Ministerie van Buitenlandse Zaken
2 maart	Bijeenkomst Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
6 maart	Workshop Diplomatic Negotiation Techniques, Instituut Clingendael
7 maart	Seminar Internationaal Onderhandelen, Universiteit Utrecht
12 maart	Werkbezoek Mr. M.M. Vargas, State Secretary of Foreign Affairs, Costa Rica
13-16 maart	Workshop Scenario Planning voor het Roemeense Presidentiële Apparaat, Predeal
20 maart	Seminar Multipolariteit i.s.m. Universiteit Leiden

20 maart	Seminar Internationaal Onderhandelen, London Diplomatic Academy
25 maart	Werkbezoek Mr. Bruce George, President Assemblée OVSE
25 maart	Lezing Prof. N. Kanie, Universiteit Kitakyushu, Japan
25-28 maart	Cursus Multilateraal Onderhandelen voor het Duitse Ministerie van Buitenlandse Zaken, Bonn
27-28 maart	Seminar Internationaal Onderhandelen, Poolse Politie Akademie, Warschau
1 april	Seminar Internationaal Onderhandelen, Junior Diplomaten, Ministerie van Buitenlandse Zaken
1 april	Seminar Internationaal Onderhandelen, Universiteit Czernivtsi, Ukraine
2 april	Seminar Internationaal Onderhandelen, Universiteit Lviv, Ukraine
2-3 april	Seminar "EU Negotiations on a Security of Supply Strategy", Energy Delta Institute, Groningen
7-9 april	Seminar International Negotiation, European Diplomatic Programme, Instituut Clingendael
15 april	Seminar Internationaal Onderhandelen, Leergang Oost-Europa
17 april	Seminar Internationaal Onderhandelen, Leergang Oost-Europa
22-23 april	Seminar Internationaal Onderhandelen, Universiteit van St. Petersburg
22-23 april	Seminar EU besluitvorming, CIEP, Instituut Clingendael
30 april	Seminar Internationaal Onderhandelen, NATO Defense College, Rome
7 mei	Bijeenkomst Noorse Vaste Kamer Commissie voor Defensie, Instituut Clingendael
8 mei	Seminar Internationaal Onderhandelen, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
12 mei	Conferentie Frans-Nederlandse Samenwerkingsraad, Parijs

14 mei	Bezoek Delegatie Laos met Onderminister van het Laotiaanse Ministerie van Buitenlandse Zaken Mr. Phongsavath Boupba
15-16 mei	Seminar Europees Onderhandelen voor Nederlandse ambtenaren, Instituut Clingendael
19-20 mei	Seminar Internationaal Onderhandelen, Albanese Ministerie van Buitenlandse Zaken, Tirana
20 mei	Voordracht Internationaal Onderhandelen, Universiteit Albanië, Tirana
20 mei	Bezoek Mw. I. Kohlhaas, Ministerie van Buitenlandse Zaken, Duitsland
21-22 mei	Seminar Internationaal Onderhandelen, ADEPT, Warshau
23 mei	Seminar Internationaal Onderhandelen voor Defensietrainees, Instituut Clingendael
27 mei	Workshop Vredesonderhandelingen, Instituut Defensie Leergangen, Rijswijk
3 juni	Voordracht Internationaal Onderhandelen, Conferentie Bedrijfsleven, Universiteit Nyenrode, Breukelen
4 juni	Intercultureel Onderhandelen, Ministererie van Buitenlandse Zaken, Instituut Clingendael
10-11 juni	Workshop Onderhandelen voor verschillende ministeries, Ankara
12-13 juni	Seminar Internationaal Onderhandelen, Leergang Soedanese Diplomaten, Instituut Clingendael
13 juni	Seminar Internationaal Onderhandelen, Studenten IIASA, Laxenburg
13 juni	Werkbijeenkomst PTS/CTBTO, Wenen
14-16 juni	Werkbijeenkomst Steering Committee Processes of International Negotiation (PIN) Laxenburg, Oostenrijk
16-17	Seinar Internationaal Onderhandelen, Leergang Centraal-Azatische Diplomaten, Instituut Clingendael
18 juni	Seminar Internationaal Onderhandelen voor Midden-Europese ambtenaren, Nederlands Economisch Instituut (NEI), Rotterdam

24 juni	Videoconferentie "Hearing From Europe" i.s.m. Friends of Europe, Brussel en de Nederlandse Gasunie, Instituut Clingendael
27 juni	Seminar Internationaal Onderhandelen voor Centraal- en Oosteuropese Ambtenaren (ADEPT cursus "how to operate in Brussels").
1 juli	Bijeenkomst JOVD, Turkije en de EU, Instituut Clingendael
1 juli	Workshop Internationaal Onderhandelen, Overplaatsbare Ambtenaren, Ministerie van Buitenlandse Zaken, Instituut Clingendael
2 juli	Workshop Internationaal Onderhandelen, Defensie Attachées, Instituut Clingendael
2-4 juli	Workshop NATO Crisis Management, NATO Defense College, Rome
8-9 juli	Workshop Europees Onderhandelen voor de Autoriteit Financiële Markten
8-9 juli	Conferentie Stabiliteit Midden-Azië i.s.m. Azië Instituut Leiden en Staatsuniversiteit van Mongolië
4 augustus	Bezoek Mr. Martin Lees, Rector University for Peace, Costa Rica
8 augustus	Bezoek Mr. Lust, Institute for Political & Strategic Studies, Lima
11 augustus	Seminar Internationaal Onderhandelen, IIMCOR
12 augustus	Bezoek Mr. Kamran, Minister, Embassy of Pakistan
13 augustus	Bezoek Mr. Mathew Norton, University for Peace, Costa Rica
14 augustus	Mr. Chang, Legal Counsellor, Embassy of Zuid-Korea
27 augustus	Workshop Internationaal Onderhandelen, Leergang Topmanagement Defensie, Instituut Defensie Leergangen
15-29 augustus	Werkbezoek Ms Andreia Georgescu, UNDP, "Project Presidential Administration Romania"
3-5 september	Seminar Internationaal Onderhandelen, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
3 september	Opening Leergang Oost-Europese Diplomaten

10-11 september	Workshop Europees Onderhandelen, Autoriteit Financiële Markten
12 september	Workshop Onderhandelen, Leergang Oost-Europese Diplomaten
15-16 september	Conferentie Directeuren Diplomatieke Academies, Dubrovnik
15-16 september	Seminar Europees Onderhandelen voor de Bundesakademie für Öffentliche Verwaltung, Bonn
16 september	Bezoek Prof. Malsky, University of Lviv, Ukraine
18 september	Bijeenkomst Onderafdeling 3, VVD Den Haag
18-19 september	Seminar Internationaal Onderhandelen, Ankara
19 september	Seminar Onderhandelen, Universiteit Minsk
22 september	Seminar Internationaal Onderhandelen, NATO Defense College, Rome
24-25 september	Workshop “EU Negotiations on a Security of Supply Strategy”, Energy Delta Institute, Groningen
25 september	Seminar “Effectief Opereren in de Europese Unie”, Ministerie van Verkeer & Waterstaat
5-12 oktober	Onderhandelingsmissie naar Snezhinsk, Rusland
6 oktober	Seminar Internationaal Onderhandelen, Universiteit Kaliningrad
7 oktober	Seminar Internationaal Onderhandelen, Universiteit Gdansk
9 oktober	Seminar “Police Performance in the European Union”, Politie Akademie, Warnsveld
13 oktober	Bezoek Mr. Francois Gave, Persraad Franse Ambassade
14 oktober	Seminar Onderhandelen Leergang Oost-Europese Diplomaten
14-16 oktober	Seminar Internationaal Onderhandelen, Instituut Defensie Leergangen
15 oktober	Conferentie Centraal-Azië, Universiteit Leiden
15 oktober	Bezoek H.E. Mr. Mircea Geoanna, Minister van Buitenlandse Zaken van Roemenië

16-17 oktober	Seminar Onderhandelen, Leergang Sudanese Diplomaten
21-22 oktober	Seminars Internationaal Onderhandelen, EU en WTO voor Egyptische Handelsattaché's, Centrum voor Buitenlandse Investerings, Rotterdam
23 oktober	Seminar Europees Onderhandelen voor Centraal- en Oosteuropese ambtenaren, Instituut Clingendael
24 oktober	Overhandiging Jubileumuitgave 'Cannons and Canons, Clingendael views of global and regional politics', aan Mr. J.G de Hoop Scheffer, Minister van Buitenlandse Zaken, Instituut Clingendael
27-28 oktober	Seminar Onderhandelen, Leergang Buitenlandse Betrekkingen, Instituut Clingendael
31 oktober	Steering Committee Processes of International Negotiations (PIN), Laxenburg
1-3 november	Steering Committee Processes of International Negotiation (PIN) Laxenburg
4 november	Onderhandelingsforum, Bayreuth
4-5 november	Workshop EU besluitvorming, CIEP, Instituut Clingendael
10 november	Bezoek Mr. Vasile Puscas, Roemeense Minister van Europese Integratie
14 november	Seminar Europees Onderhandelen voor startende medewerkers van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
14 november	Bezoek Z.E. Drs. R. de Heer, Nederlandse Ambassadeur in Beijing Lezing Internationaal Onderhandelen, Model United Nations, Den Haag
17-21 november	Seminar Internationaal Onderhandelen, Lim A Po Instituut, Paramaribo
19 november	Lunchbijeenkomst General Tommy Franks, voormalig Commander US Central Command
20-24 november	Workshop Scenario-planning voor het Roemeense Presidentiële Apparaat, Predeal
26 november	Seminar Internationaal Onderhandelen, Utrecht University College

<i>27 november</i>	Bezoek Mr. Yoav Biran, Directeur-generaal Ministerie van Buitenlandse Zaken, Israel Bezoek Ambassadeur van Bolivia Bezoek Directeur International Institute for Applied Systems Analysis, Laxenburg (IIASA) de heer L. Hordijk
<i>27-28 november</i>	Seminar Europees Onderhandelen voor de Autoriteit Financiële Markten
<i>3 december</i>	Workshop Internationaal Onderhandelen voor Ecoris, Nederlands Economisch Instituut (NEI), Rotterdam Workshop Internationaal Onderhandelen, Sociëteit de Witte, Den Haag
<i>4 december</i>	European Health Forum, Instituut Clingendael
<i>4-5 december</i>	Internationaal Onderhandelen, Edinburgh
<i>8 december</i>	Workshop Internationaal Onderhandelen voor Senter, Beekbergen
<i>9-10 december</i>	Seminar Internationaal Onderhandelen, Oxford University Foreign Service Programme, Edinburgh
<i>9-12 december</i>	Seminar Internationaal Onderhandelen voor Ministerie van Buitenlandse Zaken, Frankrijk, Parijs
<i>11-12 december</i>	Workshop Internationaal Biennale 'Negocia', Parijs
<i>13-20 december</i>	Cursus "International Negotiation Techniques" Palestijnse Autoriteit, Instituut Clingendael
<i>15 december</i>	Lezing Generaal Wesley Clark
<i>19 december</i>	Seminar Conference Diplomacy, Leergang Buitenlandse Betrekkingen, Instituut Clingendael

d Op de Website van Bibliotheek & Documentatie gepubliceerde literatuurlijsten met aantal raadplegingen
(Een aantal oudere lijsten die nog steeds geraadpleegd worden, zijn niet in dit overzicht opgenomen)

Arms control and (non-) proliferation	361
Asia	518
Central and Eastern Europe	461
China (incl. Hong Kong) and Taiwan	724
Development issues	425
English literature on Dutch foreign and security policy	438
Enlargement of the European Union	545
European integration	546
European security	335
External relations of the European Union	1071
Federal Republic of Germany	332
Former Soviet Union	597
Future of the European Union	497
International economic, financial and monetary relations	486
International environmental issues	518
International negotiating, negotiation techniques, diplomatic relations	1169
International relations of the United States of America	693
International relations theory and peace and conflict studies	1111
International trade	489
Iraq (Alleen in rubriek in Focus)	189
Middle East and North Africa	726
Migration and refugees	636
Nations, nationalism and minorities	652
NATO	487
Nederland en Europese integratie	465
Nederland en Ontwikkelingssamenwerking	714
Nederlands buitenlands beleid (algemeen)	532
Nederlands defensie- en veiligheidsbeleid	420
OSCE	58
Peacekeeping and humanitarian interventions	560
Proliferation and non-proliferation	26
Sub-Saharan Africa	858
Terrorism (raadpleging in rubriek Focus meegeteld)	1079
United Nations: general	516
United Nations: specialized organizations and programs	274
Totaal aantal raadplegingen	19.508

e Optreden elders

Clingendael-medewerkers hebben, behalve in het eigen Instituut, lezingen/colleges gehouden voor de volgende organisaties:

Afdeling Onderzoek

- Adviesraad Internationale Vraagstukken
- AIVD
- Ambassade van Polen
- American Institute for Contemporary Studies, Washington DC
- Amnesty International
- Atlantische Commissie
- Bogazici University, Istanboel
- CDA
- Centre for Defence Studies, King's College, Londen
- College of Europe, Brugge
- Council on Foreign Relations, New York/Washington DC
- Danish Institute of International Studies, Kopenhagen
- Defensiestudiecentrum van het Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie, Brussel
- Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik, Berlijn
- European Law Students Organisation, Hamburg
- Europese Beweging Nederland
- Europese Unie, Brussel
- Europese Volkspartij, Straatsburg
- Gemeente Leiden
- Generale Staf, Oostenrijk
- Generale Staf, Zwitserland
- Geneva Center for Security Policy
- George C. Marshall European Center for Security Studies, Garmisch-Partenkirchen
- German Marshall Fund of the United States, Washington DC
- GroenLinks
- Haagse Hogeschool
- HIVOS
- Hotel De Wereld
- IFRI-SPL
- Institute for International Studies
- Istituto di Affari Internazionali, Rome
- Instituut Defensie Leergangen
- International Federation of Medical Students Association
- International Institute for Strategic Studies, Londen
- Johns Hopkins University, Center for Transatlantic Relations, Washington DC
- Joint Doctrine and Concepts Centre, Swindon (UK)
- Katholieke Universiteit Nijmegen
- Koninklijk Instituut Internationale Betrekkingen, Brussel
- Koninklijke Luchtmacht

- KMS, Brussel
- LNV
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- Ministerie van Defensie, Kopenhagen
- Ministerie van Economische Zaken
- Moslimjongerenorganisatie al-Tawhid
- Mn Services
- NATO Review, Berlijn
- NCDO
- Nederlands Helsinki Comité
- Nederlandse Arabische Kring
- NGIZ
- NGIZ Amsterdam
- NGIZ Utrecht
- NIOS, Oslo
- Norwegian Institute of International Affairs, Oslo
- NRC Handelsblad
- Raad voor het Openbaar Bestuur/Raad voor de Financiën
- Real Instituto Elcano, Madrid
- Rechtenvereniging Open Universiteit Amsterdam
- Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn,
Zentrum für Europäische Integrationsforschung, Bonn
- Rotary Den Haag
- Royal College of Defence Studies, Londen
- Royal Institute for International Affairs, Londen
- Royal United Services Institute, Londen
- Rudolf van Laun-instituut, Leeuwarden
- SIB Groningen
- SIB Leiden
- Sicherheitspolitische Europa Akademie, Baden
- Sociëteit De Witte
- SP
- Staatkundig Gereformeerde Partij
- Stichting Felix Meritis
- Stichting Het Portaal
- Studium Generale, TU Delft
- Technische Universiteit Eindhoven
- The Eleni Nakou Foundation and the Hellenic Foundation for European and Foreign
Policy, Kopenhagen
- United Nations Development Programme
- Universiteit van Amsterdam
- Universiteit van Gent
- Universiteit van Tilburg
- Universiteit Utrecht
- Veenman Instituut

- Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap
- Vereniging voor Bestuurskunde
- Vereniging voor een Democratisch Europa
- Vredescafé
- Wilton Park, VK
- WRR

Stafbureau Externe Betrekkingen

- Ankara
- Bayreuth
- Boekarest (2x)
- Bonn
- Brühl
- Cernivci
- Dublin
- Edinburgh
- Gdansk
- Kaliningrad
- Lviv
- Paramaribo (2x)
- Parijs (2x)
- Rome (4x)
- Snezhinsk
- St. Petersburg
- Teheran
- Tbilisi
- Tirana
- Ulaanbaatar
- Warschau (2x)
- Wenen (3x)

II INDIVIDUELE BIJDAGEN

STAF CLINGENDAEL

Van een substantiële publicatie is sprake indien deze in wetenschappelijk en/of beleidsmatig opzicht nieuwe gezichtspunten oplevert. Voorts spelen omvang en veronderstelde duurzaamheid een rol.

Directie

Staden, A. van

- substantiële publicaties*
- co-redactie van het boek *Cannons and Canons. Clingendael Views of Global and Regional Politics* (Assen: Van Gorcum, 2003), alsmede auteur van hoofdstuk I “The Challenge of the ‘American Empire’: The Response of the Lesser Breeds”, p. 4-30
  - *The Right to Govern. The Democratic Legitimacy of the European Union* (The Hague: The Clingendael Institute, 2003), 49 p.
  - ‘The Security Implications of 11 September 2001: A Dutch perspective’, in: Charles C. Pentland (ed), *The Transatlantic Link in Evolution: What has changed since 11 September 2001* (Kingston, Ontario: Queen’s University, 2003), p. 25-33
  - ‘Enlargement and the Future Shape of the European Union’, in: András Balogh and Gyöngyvér Szabó Hervai (eds.), *On the Challenges of the 21st Century* (Székesfehérvár: Kodolányi University College, 2003), p. 87-97
  - ‘Le développement de la coopération franco-allemande à l’intérieur de la Communauté européenne/Union européenne du point de vue néerlandais’, in: M.B. van Buuren et R.H. Lieshout (rédaction), *40 ans de coopération franco-allemande (1963-2003): résultats et perspectives d’avenir du point de vue néerlandais, allemand et français* (KU Nijmegen: Centrum voor Duitsland-Studies, 2003), p. 43-52
  - ‘Veertig jaar Frans-Duitse samenwerking in Nederlandse ogen, in: *Internationale Spectator* 57 (3), maart 2003, p. 115-119
  - ‘Europe’s Quest for Autonomy in Diplomacy and Defence: The Question of Leadership’, in: *Collection Etudes européennes* (Montréal: Université de Montréal, 2003), p. 7-23
- andere publicaties*
- ‘Zwaarden met ploegscharen? Defensie en ontwikkelings-samenwerking’, in: *Internationale Spectator* 57 (12), december 2003, p. 577-78
  - ‘American Pre-Eminence in the World: The unanswered challenge’ (Commencement Speech, University College, Utrecht, 30 May 2003)

- voorts
- ‘The US and the EU in World Politics. The case for complementarity’ (Speech at International Conference of the German Council on Foreign Relations, Berlin, 28 June 2003)
  - hoofdredacteur van de *Internationale Spectator*
  - buitenlandse gastlezingen en voordrachten in Sint Petersburg, Berlijn, Parijs en Gent
  - 13 colleges ten behoeve van Clingendael-cursussen en seminars
  - voorzitterschap van 7 internationale en nationale conferenties
  - lid curatorium Hogere Defensie Opleidingen
  - voorzitter en lid curatoria van drie bijzondere leerstoelen
  - lidmaatschap van twee buitenlandse adviesraden (DCAF te Genève en ISPI in Milaan)
  - diverse interviews met media
- Meerts, P.W.**
- substantiële publicaties*
- ‘Smoke in Mirrors: Entrapment in Diplomatic Negotiations and International Relations’, in: A. van Staden, J. Rood, H. Labohm (eds.), *Cannons and Canons, Clingendael Views of Global and Regional Politics* (Royal Van Gorcum, 2003), p. 184-207
  - ‘Negotiating European Integration’ / ‘Negociind Integrarea Europeana’, introduction to: Vasile Puscas, *Negotiating with the European Union* (Biblioteca Integrarii Noua Europa, Universitatea Babeş-Bolyai), vol. 3/4, p. 9-15 & 11-17
  - ‘Caspian Chess: conflict or cooperation?’, in: *World Affairs* (School of Foreign Service, National University of Mongolia, 2003), vol. 216/07, p. 100-104
  - ‘Assessing Khazaria’, Paper, p. 1-10.
- activiteiten*
- deelname aan drie bijeenkomsten van het Steering Committee van het Processes of International Negotiation (PIN) Project te Laxenburg, Teheran en Bayreuth
  - diverse inhoudelijke bijdragen aan PINpoints (PIN Newsletter), redactie en conclusies van de reader ‘Negotiating European Union’
  - trainingen internationaal onderhandelen op Clingendael en elders in Den Haag en Nederland (Apeldoorn, Amsterdam, Rotterdam, Utrecht)
  - trainingen internationaal onderhandelen buiten Nederland (Ankara, Cernivci, Gdansk, Kaliningrad, Lviv, Paramaribo, Parijs, Rome, Snezhinsk, St. Petersburg, Tirana, Warschau)
  - conferenties in Amsterdam (EU-Turkije), Leiden (Centraal-Azië), Parijs (Frans-Nederlandse relatie, resp. Internationaal Onderhandelen), Ulaanbaatar (Veiligheid van N.O.-Azië)

- voorts
- lid Adviesraad International Negotiation Journal, Washington
  - lid Adviesraad Nederlandse Vereniging voor de Verenigde Naties
  - lid Adviesraad United Nations of Youth, Purmerend
  - lid curatorium Leerstoel Midden-Europese Studiën, Leiden
  - lid stuurgroep Processes of International Negotiation Project, Laxenburg

Adviseur

Homan, C.

(60 procent)

substantiële publicaties

- ‘Tweede uitbreidingsronde van de NAVO biedt weinig militaire meerwaarde. De NAVO-top in Praag’, in: *Internationale Spectator*, vol. 57, nr. 1, januari 2003, p. 8-12
- ‘The changing security environment in Central Asia’, in: *World Affairs*, No. 1, 2003, 216 (7), p. 124-133
- ‘Gaudi or Le Corbusier? A European Security Architecture’, in: Alfred van Staden et al.(ed.), *Cannons and Canons: Clingendael Views on Global and Regional Politics* (Assen: Royal van Gorcum, 2003), p. 237-259
- ‘Militaire aspecten van de Irak-oorlog. Amerikaanse technologie en Iraakse incompetentie’, in: B. Bomert, Th. van den Hoogen, R. Wessel (red.), *Jaarboek Vrede en Veiligheid 2003*, p. 35-46
- ‘Het Amerikaanse veiligheidsbeleid: van afschrikking naar dominantie’, in: *Atlantisch Perspectief*, nr. 2, 2003, p. 4-9
- ‘Nederland en zijn krijgsmacht: met de hand op de beurs’, in: *Atlantisch Perspectief*, nr. 5, 2003, p. 6-12

49

- voorts
- 14 overige publicaties (inclusief 9 dagbladartikelen)
  - tweemaandelijks column in ARMEX-defensie magazine
  - 58 dagdelen onderwijs (waarvan 34 extern)
  - 87 interviews aan radio
  - 36 interviews aan tv
  - lid Interdepartementaal Beleids Onderzoek (IBO) Europese Defensie- capaciteiten
  - vice-voorzitter van het Dagelijks Bestuur Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken
  - lid Helsinki Comité
  - lid van de redactie Helsinki Monitor
  - lid International Institute for Strategic Studies
  - lid Royal United Services Institute for Defence Studies

Labohm, H.H.J.

- substantiële publicaties*
- ‘Our Special Responsibility’, co-auteur Frits Bolkestein, *TechCentralStation*, 21 mei 2003
  - *Cannons and Canons. Clingendael Views of Global and Regional Politics*. An overview of international relations on the occasion of the twentieth anniversary of the Netherlands Institute of International Relations ‘Clingendael’, Koninklijke Van Gorcum, Assen 2003. Co-redactie samen met Alfred van Staden en Jan Rood.
  - ‘Eurosclerose’: het taaie ongerief’, in: *Liberaal Reveil*, juli 2003
  - Bizarre analyse van Dahrendorf, in: *Liberaal Reveil*, augustus 2003

voorts

- 39 voordrachten, colleges, voorzitterschappen en paneldeelnamen in binnen- en buitenland
- 19 kranten- en website-artikelen in binnen- en buitenland (waaronder de meeste in de VS op de website van TechCentralStation)
- 37 interviews en commentaren voor kranten, radio en tv in binnen- en buitenland
- lid redactie ‘Liberaal Reveil’ (uitgave van de Teldersstichting)
- lid VVD-Commissie Buitenlandse Zaken en Ontwikkelings-samenwerking
- voorzitter Subcommissie Ontwikkelingssamenwerking, Internationale Economie, Afrika en Latijns-Amerika van de hiervoor genoemde VVD-Commissie

Afdeling Onderzoek**Aspesslagh, R.**

(tot 1 februari)

- substantiële publicaties*
- ‘Peace Education and the Comparative Study of Education’, in: *Comparative Education Reader*, januari 2003, p. 217- 234 (i.s.m. R.J.Burns)

Bakker, E.

(vanaf 1 september)

- substantiële publicaties*
- ‘New Minorities’: Inclusion and Equality, Edwin Bakker and Jeroen Bomers (eds), Roundtable Conference, October 20, 2003, The Hague: Netherlands Helsinki Committee, 81 p.
  - ‘The OSCE and the Netherlands’ Chairmanship. High Expectations, Realistic Goals’ (samen met Bert Bomert), in: *Atlantisch Perspectief*, vol. 27, nr. 7/8, p. 21-26
  - Exodul romilor. O problemă cu adevă pan-europeană, in: *Alterra* 20/21, September 2003, p. 227-235

- ‘De dreiging van “vuile bommen”. Groot alarm of preventief beleid?’, in: *Internationale Spectator*, vol. 57, nr. 10, oktober 2003, p. 486-490
- ‘The Netherlands OSCE Chairmanship and the Caucasus region’, in: *Helsinki Monitor*, vol. 14, no. 4, 2003, p. 371-382
- ‘Herausforderungen für die OSZE – Ein niederländischer Standpunkt’ (samen met Bert Bomert), in: *OSZE-Jahrbuch 2003*, p. 57-66
- ‘Geografie van terrorisme. De diffuse kaart van een wereldwijd verschijnsel’, in: B. Bomert, Th. van den Hoogen, R. Wessel (red.), *Jaarboek Vrede en Veiligheid 2003*, p. 151-163

voorts

- 16 overige publicaties (inclusief 4 dagbladartikelen)
- 8 maal optreden als inleider of forumlid
- 7 dagdelen onderwijs (waarvan 6 extern)
- 5 interviews aan schrijvende pers
- 9 interviews aan radio
- 10 interviews aan tv
- secretaris generaal Nederlands Helsinki Comité
- boekenredacteur *Vrede en Veiligheid*
- redacteur Tijdschrift over Centraal Europa en de Balkan ‘ABLAK’
- dagelijks begeleider promovendus KU Nijmegen, J. van der Lijn

51 _____

Berger, M.

(vanaf 1 september)

voorts

- 9 maal optreden als inleider of forumlid
- 3 dagdelen onderwijs (waarvan 2 extern)
- 2 interviews aan radio
- lid Klankbordgroep ‘Islam in Nederland’, Ministerie van Justitie (vanaf september)
- stafmedewerker WRR-rapport ‘Botsing der Beschavingen’
- plaatsvervangend rechter Rechtbank Den Haag (1 dag per maand)
- docent Islamitisch recht en politieke islam aan Hovo-opleiding, Erasmus Universiteit Rotterdam
- bestuurslid Alerdinck Foundation
- lid Advisory Board van Tharwa (minority research), Syria

Ham, P. van

substantiële publicaties

- ‘Publieksdiplomatie en Amerika’s oorlog tegen internationaal terrorisme’, in: *Internationale Spectator*, vol. 57, nr. 4, april 2003, p. 167-172
- ‘Pax Americana als conservatieve revolutie: gevolgtrekkingen voor Europa’, in: *Internationale Spectator*, vol. 57, nr. 7/8, juli/augustus 2003, p. 331-335

- 'Improving America's Image After 9/11: The Role of Public Diplomacy', Real Instituto Elcano (Madrid), *Analysis*, June 2003 <http://www.realinstitutoelcano.org/analisis/299.asp>
- 'War, Lies and Videotape: Public Diplomacy and the USA's War on Terrorism', in: *Security Dialogue*, vol. 34, no. 4, December 2003
- 'Evolution of the Transatlantic Relationship: Paradise Lost?', in: Alfred van Staden *et al.*(ed.), *Cannons and Canons: Clingendael Views on Global and Regional Politics* (Assen: Royal van Gorcum, 2003), p. 31-48

voorts

- 7 overige publicaties (inclusief 6 dagbladartikelen)
- 12 maal optreden als inleider of forumlid
- 39 dagdelen onderwijs (waarvan 28 extern)
- diverse interviews ten behoeven van media
- associate editor *Security Dialogue*
- lid Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV)
- Commissie Vrede en Veiligheid (CVV)
- adjunct professor, College of Europe, Brugge
- lid Algemene Redactie *Internationale Spectator*
- deelnemer Gemengde Projectgroep (GPG) 'Publieksdiplomatie'

52

Leurdijk, D.A.

Substantiële publicaties

- *Decision-making by the Security Council: Terrorist acts which threaten international peace and security, 1989-2003*, (samen met Stella I.M.L. Beernink), maart 2003, 28 p.
- 'The US after 9/11: The Exercise of its Inherent Right of Individual and Collective Self-Defence', in: Alfred van Staden *et al.*(ed.), *Cannons and Canons: Clingendael Views on Global and Regional Politics* (Assen: Royal van Gorcum, 2003), p. 49-81
- 'The UN and NATO: The Logic of Primacy', in: *The United Nations and Regional Security. Europe and Beyond*, Michael Pugh, Waheguru Pal Singh Sidhu (eds.), 2003, p. 57-74
- 'De kwestie-Irak en de verhouding VS-VN', in: *Atlantisch Perspectief*, nr. 6, 2003, p. 6-12

voorts

- 5 overige publicaties (inclusief 1 dagbladartikel)
- 31 maal optreden als inleider of forumlid
- 27 dagdelen onderwijs (waarvan 13 extern)
- 106 interviews aan schrijvende pers
- 155 interviews aan radio
- 63 interviews aan tv
- stagebegeleiding S. Beernink

Löwenhardt, J.H.L.

(vanaf 1 juni)

(50 procent)

- substantiële publicaties*
- ‘Russia and the Dual Expansion of Europe’, Margot Light, Stephen White & John Löwenhardt, in: Gabriel Gorodetsky (ed.), *Russia Between East and West. Russian Foreign Policy on the Threshold of the Twenty-First Century*. London/Portland (OR): Franc Cass, 2003, p. 61-74
  - ‘Policy, Loyalty and Geographic Constraints in Russia’, in: Katlijn Malfliet and Francisca Scharpé (eds.), *The Concept of Russia. Patterns for Political Development in the Russian Federation*, Leuven University Press, 2003, p. 63-68

voorts

- 2 overige publicaties
- 3 maal optreden als inleider of forumlid
- 2 dagdelen onderwijs
- 3 interviews aan radio
- External Examiner Centre for Russian and East European Studies, University of Birmingham en London School of Economics and Political Science
- OVSE Waarnemer bij Russische parlementsverkiezingen, 2-9 december 2003

Meulen, J.W. van der*Substantiële publicaties*

- *Bescherming van minderheden als criterium bij EU-uitbreiding: de Europese Commissie en Midden-Europa*, Clingendael Essay, januari 2003
- ‘Polens toetreding tot de EU: De wil van God of het verraad van Miller?’, in: *Internationale Spectator*, vol. 57, nr. 9, september 2003, p. 430-434

voorts

- 8 overige publicaties
- wekelijks commentaar in Het Financieele Dagblad
- 19 maal optreden als inleider of forumlid
- 18 dagdelen onderwijs (waarvan 2 extern)
- 57 interviews aan schrijvende pers
- 43 interviews aan radio
- 10 interviews aan tv
- voorzitter Bibliotheekcommissie Instituut Clingendael

Michalski, A.*substantiële publicaties*

- *A Curious Twist to Europe’s Institutional Debate. Short comment on the France-German proposal to the European Convention*, januari 2003

- *Debating Europe's Future: The Political Setting of the European Convention*, Conference report, maart 2003, 63 p.
- *European Convention on the future of Europe: An analysis of the Official Positions of EU Member States, Future Member States, Applicant and Candidate States* (samen met M. Heise) Working Paper april 2003, 78 p.
- *An Assessment of the European Convention: The Political Dynamics of Constitutional Reform* (samen met W. Wessels e.a.), seminar report 5 June 2003, 23 p.
- 'Collective Government, Effective Governance? The Perspective of the European Commission', in: Alfred van Staden et al.(ed.), *Cannons and Canons: Clingendael Views on Global and Regional Politics* (Assen: Royal van Gorcum, 2003), p. 140-159
- 'EU-lid tegen wil en dank? Zweden en de Europese integratie', in: *Internationale Spectator*, vol. 57, nr. 12, december 2003 p. 584-589

Osinga, F.P.B.

substantiële publicaties

- 'Netwerkend de oorlog in: de strijd in Afghanistan als toekomstmodel voor de NATO Response Force', in: *Internationale Spectator*, vol. 57, nr. 1, januari 2003, p. 13-19
- "'Airpower" in het postmoderne tijdperk *Revolutie in de lucht*', in: *Militaire Spectator*; jrg 172; 6-2003
- 'Netwerkend de oorlog in?' (deel I), in: *Militaire Spectator*; jrg 172 7/8-2003, p. 386-399
- 'The Emergence of Post-Modern Warform: Assessing a Decade of Changes in Military Affairs' (samen met Rob de Wijk), in: Alfred van Staden et al.(ed.), *Cannons and Canons: Clingendael Views on Global and Regional Politics* (Assen: Royal van Gorcum, 2003), p. 208-236
- 'Netwerkend de oorlog in? NCW als product van de revolutie' (deel II), in: *Militaire Spectator*, augustus/september 2003, p. 433-445
- 'Turbulente stagnatie voorbij?: Europese defensie in de IGC' (samen met Daniël Kooij), in: *Internationale Spectator*, vol. 57, nr. 12, december 2003, p. 595-600

voorts

- 3 overige publicaties (inclusief 2 dagbladartikelen)
- 15 maal optreden als inleider of forumlid
- 20 dagdelen onderwijs
- 25 interviews aan schrijvende pers
- 32 interviews aan radio
- 24 interviews aan tv

Pijpers, A.E.

(60% Instituut Clingendael,
40% docent Internationale Betrekkingen, Universiteit Leiden)

- substantiële publicaties*
- *De schone schijn van de Europese Conventie: Een tussenbalans*, Clingendael essay, januari 2003, 37 p.
  - *Debating Europe's Future: The Political Setting of the European Convention*, 22 November 2002 Conference Report, maart 2003, 61 p.
  - ‘The European Convention and the Franco-German Momentum’, in: Alfred van Staden et al.(ed.), *Cannons and Canons: Clingendael Views on Global and Regional Politics* (Assen: Royal van Gorcum, 2003), p. 126-139
  - ‘Die Niederlande’ (samen met Mirjam Terhorst), in: Werner Weidenfeld, Wolfgang Wessels (Hrsg.), *Jahrbuch der Europäischen Integration 2002/2003*, Berlijn/Bonn, p. 377-380
  - ‘Die Organisation des politischen Systems in Europa’, in: Drs J.L. Kleuters en Mechthild Ragg M.A., *Christdemokratische Positionen in den Niederlanden, der Bundesrepublik Deutschland und Europa*, Centrum voor Duitsland-Studies, KU Nijmegen, 2003, p. 185-191
  - ‘Een frisse kijk op een oud continent: John Gillingham over de Europese integratie’, in: *Internationale Spectator*, vol. 57, nr. 12, december 2003, p. 620-625

voorts

- 8 overige publicaties (inclusief 5 dagbladartikelen)
- 6 maal optreden als inleider of forumlid
- 10 dagdelen onderwijs
- 8 interviews aan schrijvende pers
- 12 interviews aan radio
- lid Gemengde Projectgroep Europese Politiek
- vice-voorzitter Stichting Interdisciplinaire Studiegroep Europese Integratie (ISEI), Den Haag
- lid Assemblée Trans European Policy Studies Association (TEPSA), Brussel
- ‘External examiner’, Centre of International Studies, University of Cambridge
- penningmeester van de Amsterdamse Kring voor Internationale Betrekkingen
- stagebegeleiding Anna Little

Rood, J.Q.Th.

- substantiële publicaties*
- ‘De ironie van het Europese toekomstdebat. Een Commentaar bij de Conventie’, in: *International Spectator*, vol. 57, nr. 1, januari 2003, p. 27-30

- 'Van Kopenhagen naar Kopenhagen en verder: de EU na uitbreiding' (samen met P.C.J. van Grinsven), in: *Atlantisch Perspectief*, jaargang 27, nr. 1, 2003, p. 4-8
- 'The Netherlands' Presidency of 1997. Between ambition and modesty' (samen met Mendeltje van Keulen), in: O. Elgström (ed.), *European Union Council Presidencies. A comparative perspective* (London: Routledge, 2003), p. 71-86
- *Cannons and Canons: Clingendael Views on Global and Regional Politics* (editor samen met Hans Labohm en Alfred van Staden) (Assen: Royal van Gorcum, 2003), 366 p.
- 'A Federation in the Making? The Dynamics and Future of European Integration', in: Alfred van Staden et al.(ed.), *Cannons and Canons: Clingendael Views on Global and Regional Politics* (Assen: Royal van Gorcum, 2003), p. 107-125
- 'Het institutionele evenwicht na de Europese Conventie' (samen met P.C.J. van Grinsven), in: *International Spectator*, vol. 57, nr. 9, september 2003, p. 407-414
- 'De institutionele uitdaging van de Europese Conventie', in: Jacques Pelkmans e.a., *Nederland en de Europese grondwet* (Amsterdam: Amsterdam U.Pr./WRR, 2003), p. 51-88

56

voorts

- 8 overige publicaties (inclusief 3 dagbladartikelen)
- 27 maal optreden als inleider of forumlid
- 57 dagdelen onderwijs (waarvan 21 extern)
- diverse bijdragen aan media
- voorzitter Europaberaad Clingendael
- lid stuurgroep Duitsland Instituut Amsterdam
- lid Commissie Europese Integratie AIV
- voorzitter ISEI
- bijzonder Hoogleraar Universiteit Utrecht
- lid Algemene Redactie Internationale Spectator
- lid Redactie Vrede en Veiligheid
- voorzitter Adviesraad CIEP
- lid beoordelingscommissie Governance-programme NWO 2003
- lid Gemengde Projectgroep Europese politiek

Tromp, B.A.G.M.

(vanaf 1 september)

substantiële publicaties

- *Neergang van de democratie?*, Rudolf von Laun Instituut, november 2003

voorts

- 4 overige publicaties (inclusief 2 dagbladartikelen)
- 15 wekelijkse column in Elsevier
- 12 maal optreden als inleider of forumlid

- 5 dagdelen onderwijs
- 3 interviews aan schrijvende pers
- 5 interviews aan radio
- 1 interviews aan tv
- lid Commissie Vrede en Veiligheid, Adviesraad Internationale Vraagstukken
- bijzonder hoogleraar in de theorie en geschiedenis van de internationale betrekkingen, Universiteit van Amsterdam
- lid Jury NGIZ-prijsvraag beste doctoraal-scriptie op het gebied van de internationale politiek
- lid Werkgroep Eurodefense, EBN

Wijk, R. de

substantiële publicaties

- ‘The Limits of Military Power’, in: A.T.J. Lennon (ed.), *The Battle for Hearts and Minds*, Cambridge, The MIT Press, p. 3-28
- ‘The Emergence of Post Modern Warfare: Assessing a Decade of Changes in Military Affairs’ (samen met F. Osinga), in: Alfred van Staden et al.(ed.), *Cannons and Canons: Clingendael Views on Global and Regional Politics* (Assen: Royal van Gorcum, 2003), p. 208-236
- ‘De transformatie van de NAVO. Herstructurering in tijden van crises’, in: *Jaarboek Vrede en Veiligheid 2003*, B. Bomert, Th. van den Hoogen, R. Wessel (red.) Nijmegen (Centrum voor Internationaal Conflict – Analyse & Management, KUN), p. 164-182
- ‘The reform of ESDP and EU-NATO cooperation’, in: *The International Spectator*, vol. XXXVIII, no. 4
- ‘Nederland en de nieuwe werkelijkheid’, in: *Internationale Spectator*, vol. 57, nr. 7/8, juli-augustus 2003, p. 353-359
- ‘European Military Reform for a Global Partnership’, in: *The Washington Quarterly*, Winter 2003-2004, volume 27, no. 1

voorts

- 7 overige publicaties (inclusief 4 dagbladartikelen)
- 20 maal optreden als inleider of forumlid
- Ruim 100 interviews voor radio, televisie en schrijvende pers
- Venusberggroep (Duitsland), adviescommissie inzake het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid. Rapporteert in 2004
- Task Force on the European Defence Book. Task Force ingesteld na een besluit van de staatshoofden en regeringsleiders tijdens de EU Top van Laken in 2001. Rapporteert in 2004
- bijzonder hoogleraar Universiteit Leiden
- hoogleraar KMA
- lid van de Raad voor het Defensieonderzoek TNO
- lid van het hoofdbestuur van de Europese Beweging Nederland

- lid van het hoofdbestuur van de Atlantische Commissie
- distinguished Research Fellow, RAND Europe
- Board CEPS/IISS European Strategy Group
- houder van de bijzondere leerstoel Krijgsmacht & Samenleving, Benelux Universitair Centrum

Afdeling Opleidingen

Bakker, A.G.A.

onderwijsactiviteiten

- colleges: 4 maal
- werkgroepen en workshops: 11 maal

voorts

- interviews:
- Optreden voor radio: 47 maal bij o.a. Tros Nieuwsshow, Met het Oog op Morgen, Radio 1 Journaal, EO en Business Newsradio
- gesprekken met journalisten over onderwerpen betreffende het VK: 7 maal
- Bediscussieerde onderwerpen: Verkiezingen in het VK, de Kelly-affaire en het onderzoek door Lord Hutton, het Noord Ierse Conflict, de mogelijke toetreding van het VK tot de Euro, het Britse Koningshuis, en de Britse buitenlandse en veiligheids-politiek en het politieke vertrouwen in Tony Blair sinds 1 september 2001

Boot-Matthijssen, M.

onderwijsactiviteiten

- onderzoek en ontwikkeling onderwijs inzake mensenrechten, *rule of law*, permanent internationaal strafhof
- coördinatie en begeleiding Leergang Internationale Politie Oriëntatie i.s.m. LSOP School voor Politieleiderschap
- coördinatie en begeleiding *Good Governance and the Role of the Armed Forces in a Democracy* i.s.m. Lesperssi, Jakarta
- begeleiding werkgroep LBB
- colleges: 6 maal, *Introducion to the International Criminal Court; Implementation of International Humanitarian Law; Terrorisme en International Recht*

onderzoeksactiviteiten

- onderzoek mensenrechten en oorlog(straf)recht met betrekking tot internationale veiligheidsvraagstukken

substantiële publicaties

- ‘Bokkensprongen in de strijd tegen straffeloosheid: De Verenigde Staten, de Veiligheidsraad en het Internationaal Strafhof’, *Vrede en Veiligheid* 2003, p. 455-474
- ‘Bridge over Troubled Waters: The International Criminal Court and the International Extension of the Rule of Law’, in: *Cannons*

and Canons, Clingendael Views of Global and Regional Politics. An overview of international relations on the occasion of the twentieth anniversary of the Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael' (Alfred van Staden, Jan Rood and Hans Labohm (eds.), Van Gorcum 2003, p. 82-106; tevens verschenen als: 'The International Criminal Court and International Peace and Security', 11 *Tilburg Foreign Law Review* (2003), p. 517-536.

- 'Commentary on the Judgement of the Appeals Chamber, Prosecutor v. Delali_ and others (Celebi_i), 20 February 2001', in: A. Klip and G. Sluiter (eds.), *Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals*, Vol. 5, Antwerp: Intersentia 2003, p. 600-616

voorts

- participatie in conferenties (met eigen paper) in Finland, Indonesië, Italië, Nederland
- lid werkgroep Terrorisme en Mensenrechten, Nederlands Helsinki comité
- 3 maal interview schrijvende pers
- 2 maal interview radio
- 1 dagbladartikel (met Kees Homan)
- stagebegeleiding

overig

- senior editor *Leiden Journal of International Law*, International Criminal Court section
- Redactielid Militair Straf- en Tucht recht (v.d. Bosch c.s.), commentaar Wet Internationale Misdrijven
- vaste medewerker *Militair Rechtelijk Tijdschrift*
- Ciardi Prize (International Society of Military Law and the Law of War) voor dissertatie *Genocide, Crimes Against Humanity, War Crimes: Nullum Crimen Sine Lege and the Subject Matter Jurisdiction of the International Criminal Court* (Universiteit van Tilburg, 15 februari 2002), Intersentia, Antwerpen/Oxford/New York: Intersentia 2002

Boudewijn, R.

onderwijsactiviteiten

- opleidingscoördinatie cursussen en trainingen Europese Integratie
  - curriculum- en productontwikkeling t.b.v. EU-cursussen voor diverse Ministeries en andere opdrachtgevers
  - 48 dagdelen onderwijs en training
  - projectleider ADEPT-Social Affairs/employment programma (voor 50 Oost-Europese ambtenaren) (tot 1 augustus 2003)
  - projectleider ADEPT-How to operate in Brussels (voor 100 Oost-Europese ambtenaren)

- projectcoördinator Europa cursussen Ministerie van VROM, V&W, AZ
- projectcoördinator EU-module voor 125 rijkstrainees
- 4 dagdelen onderhandelingstraining in Slovenië

voorts

- lid Algemeen Bestuur Stichting Jason
- lid Comité van Aanbeveling ‘Stichting Historici in Toekomstperspectief’ Rijksuniversiteit Groningen
- acquisitie diverse nieuwe opdrachten
- diverse evaluatierapporten
- 1 radio interview
- 2 overige publicaties

Eijsden, R.P. van
onderwijsactiviteiten

- opleidingscoördinatie: Peacekeeping (PK) opleidingen Defensie, Leergang Internationale Politie Oriëntatie 40 dagdelen werkgroepbegeleiding

voorts

- plaatsvervangend hoofd van de afdeling Opleidingen
- hoofd sectie Internationale Veiligheid en Conflictsituaties:
  - acquisitie
  - ontwikkeling onderwijsprogramma’s (peacekeeping, Indonesië, politie/LSOP, Natco, defensietrainees) LSOP, Natco, defensietrainees)
- algemene coördinatie programma’s
- lid Adviesraad Opleidingen
- lid Haags Platform
- lid EU coregroup on civilian aspects of crisismanagement

Gonggrijp, T.J.
onderwijsactiviteiten

- projectcoördinator: cursussen Europese integratie
- projectcoördinator ‘How to operate in Brussels’ in Polen
- ontwikkeling simulaties en casuïstiek
- onderhandelingstrainingen
- werkgroepbegeleiding LBB, LCA en LOD
- 36 dagdelen onderwijs en training

voorts

- lid GPG Europees procesmanagement
- lid Ondernemingsraad

Grinsven van, P.
onderwijsactiviteiten

- opleidingscoördinator cursussen Internationale Betrekkingen en Diplomatie:
  - Leergang Buitenlandse Betrekkingen
  - LNV-Leergang Internationaal Beleid

- LNV-starters
  - Senter International
  - voorbereiding Sudancursus
  - 19 dagdelen hoorcollege, 11 dagdelen training
  - werkgroepbegeleiding LBB, LOD
  - ontwikkeling simulaties en casuïstiek
- substantiële publicaties*
- ‘Van Kopenhagen naar Kopenhagen en verder: de EU na uitbreiding’ (met J.Q.Th. Rood), in: *Atlantisch Perspectief*, no. 1, 2003, volume 27, p. 4-8
  - ‘Het institutionele evenwicht na de Europese Conventie’ (met J.Q.Th. Rood), in: *Internationale Spectator*, september 2003, p. 407-414
  - ‘The European Council under construction’, *Discussion Paper in Diplomacy*, no. 88, september 2003, Clingendael Institute/Nottingham University
  - ‘Verdwaald in Europa: Nederland en de Europese Conventie’ (met J.Q.Th. Rood), in: *Internationale Spectator*, juni 2003
  - ‘The Dutch perspectives on the European Convention’, in: *Convention Watch*, IAI, Rome, april 2003
  - ‘The Dutch perspectives on the IGC 2003’, in: *Convention Watch*, IAI, Rome, oktober 2003
- voorts*
- 2 artikelen landelijke dagbladen
  - 2 interviews radio
  - 2 interviews schrijvende pers
  - 2 lezingen
  - lid projectgroep Europa CDA Commissie Buitenland
- d’Hooghe, I.**
(80 procent)
- onderwijsactiviteiten*
- ontwikkeling, coördinatie en begeleiding t.b.v.:
    - Leergang Centraal Azië en Mongolië 2003 (mei-juli)
    - uitwerking nieuw selectietraject LCAM
    - Leergang Soedan II (SPLM) (sept-okt.)
    - 3x Module Diplomatie in Beweging (jan., juni, okt.)
    - Alumnicursus voor Centraal Azië en de Caucasus (nov.)
    - 2x Seminar Internationaal Onderhandelen (mei, nov.)
    - LBB: selectiegesprekken kandidaten 2003 (juni)
    - Projectgroepprogramma GIM-V&V (okt.-nov.)
    - 30 dagdelen werkgroepbegeleiding/debatsessies/workshops
    - 12 dagdelen onderwijs (BiZa, LBB, HK, LTD, LMD/LOD, CIV, LCA, CIP)
  - ontwikkeling nieuwe lesvormen

- substantiële publicaties*
- ‘Als lippen en tanden; Noord-Korea: een lastige buur’, in: China Nu, jrg. 28, voorjaar 2003, p. 23-25
  - ‘De buitenlandse frontlijn van de publieksdiplomatie’, in: *Publieksdiplomatie in Beeld; BZ en de Buitenlandse Straat*, Clingendael, voorjaar 2003, p. 61-79

- voorts*
- onderzoek voor en schriftelijke bijdrage aan de notitie ‘Publieksdiplomatie in Beeld; BZ en de Buitenlandse Straat’
  - januari-juni: projectleiderschap GPG Publieksdiplomatie
  - EDP-bijeenkomst Athene, 4-7 mei 2003
  - bijdrage (lezing) en deelname aan de Clingendaelconferentie American Hegemony or Multipolarity: International Systems in the 21st Century, 20 maart 2003
  - bijdrage (lezing) en deelname aan de Clingendaelconferentie over Public Diplomacy 20-21 november 2003
  - diverse radio interviews over actuele ontwikkelingen in China
  - onderzoek
  - secretaris NGIZ

Keulen, M. van

onderwijsactiviteiten

- projectleider EU-training ter voorbereiding op EU concoursen
- opleidingscoördinatie en curriculumontwikkeling inter- en intra-departementale EU-cursussen
- ontwikkeling opleidingsmateriaal en casuïstiek
- werkgroepbegeleiding LOD; LCAM; ADEPT
- 22 dagdelen onderwijs en training

onderzoeksactiviteiten

- 0,4 fte promotieonderzoek Centre for European Studies, Universiteit Twente
- deelname internationale conferenties, met eigen paper
- afstudeerbegeleider 2 WO-studenten

substantiële publicaties

- ‘The Netherlands Presidency of 1997: Between Ambition and Modesty’, in: O. Elgström, *European Union Council Presidencies*, London: Routledge (met) J.Q.Th. Rood, 2003
- ‘Nederlands openbaar bestuur worstelt met Europa’, in: *Openbaar Bestuur*, december 2003
- ‘Nederland in Brussel de maat genomen’, in: *Basis*, vol. 3(2003)

voorts

- lid Ondernemingsraad
- lid Gemengde projectgroep ‘Europees Procesmanagement’
- bestuurslid Kring Europa, Vereniging voor Bestuurskunde
- bestuurslid Nekst Generation
- secretaris Interdisciplinaire Studiegroep Europese Integratie

- lid European Research Colloquium
- lid Klankbordgroep Nederlandse parlementaire inbreng Europese Conventie
- 4 dagbladartikelen
- 1 interview weekblad

Melissen, J.*onderwijsactiviteiten*

- hoofd afdeling Opleidingen
- advisering diplomatieke opleidingen 49 dagdelen onderwijs (incl. extern onderwijs)
- organisatie conferenties

onderzoeksactiviteiten

- projectleider Gemengde Projectgroep ‘Public Diplomacy’
- voorbereiding Engelstalig boek over public diplomacy
- participatie met eigen paper in verschillende internationale conferenties in buitenland en Nederland
- associate editor *Diplomacy & Statecraft*
- managing editor *Clingendael Discussion Papers in Diplomacy*
- redactielid *Vrede & Veiligheid. Tijdschrift over internationale vraagstukken*

substantiële publicaties

- ‘Publieksdiplomatie in Beeld: BZ en de buitenlandse straat’ (in samenwerking met Ingrid d’Hooghe en Robert Mijatovic), 92 p.
- ‘Summit Diplomacy Coming of Age’, *Clingendael Discussion Papers in Diplomacy*, no. 86 (May 2003), 21 p.
- ‘Summitry over the Top?’, in: Alfred van Staden et. al (eds.), *Cannons and Canons: Clingendael Views of Global and Regional Politics*, Assen: Van Gorcum, 2003, p. 160-183 (zelfde publicatie als in *Clingendael Discussion Papers*)

voorts

- lid Adviesraad Opleidingen
- lid European Forum on Diplomatic Training
- lid Group on Diplomacy, British International Studies Association
- lid Diplomatic Studies Section, International Studies Association
- Fellow, Royal Historical Society
- Clingendael course director en lid Opleidingscommissie Universiteit Leiden, MA in International Relations & Diplomacy
- Adviseur Ministerie van Buitenlandse Zaken, CFSP Working Group on Training
- Adviseur Ministerie van Buitenlandse Zaken, Directie Voorlichting Buitenland
- 1 overige publicatie
- 7 interviews voor schrijvende pers
- 3 interviews voor tv

Nollen, S.J.

onderwijsactiviteiten

- opleidingscoördinatie: cursussen Europese integratie
  - curriculum- en productontwikkeling
  - ontwikkeling simulaties en casuïstiek
- 40 dagdelen onderwijs
- onderhandelingsseminars

onderzoeksactiviteiten

- projectvoorstel GPG ‘Europees procesmanagement’

voorts

- hoofd sectie Europese Samenwerking:
- acquisitie
- projectleider GPG
- projectleider EU-voorzitterschap
- lid Adviesraad Opleidingen

Pietersma, H.Y.K.

onderwijsactiviteiten

- opleidingscoördinatie en curriculumontwikkeling:
  - Leergang Midden-Europese Diplomaten (LMD)
  - Leergang Oost-Europese Diplomaten (LOD)
  - Alumnicursus Kaukasische en Centraal Aziatische Diplomaten
  - Project Institutionele Opbouw Diplomatieke Academie Roemenië
  - implementatie nieuwe rapportage modellen MATRA
  - ontwikkeling enquête voor deelnemers LMD/LOD inzake vooronderzoek projectvoorstel MATRA
  - 20 dagdelen onderwijs
  - coördinatie 2 seminars LNV Leergang Internationaal Beleid
  - werkgroepbegeleiding LCA en LBB

voorts

- artikel in *Enlargement Watch/Agenda 2000*, no. 6, jaargang 2003, Institut für Europäische Politik, Berlijn

Ton, R.S.

onderwijsactiviteiten

- opleidingscoördinatie internationale betrekkingen en diplomatie:
  - Leergang Buitenlandse Betrekkingen
  - leergangen voor buitenlandse diplomaten
  - internationale opleidingen voor vakministeries
  - seminars Internationaal Beleid
  - trainer multilaterale onderhandelingen
  - begeleiding projectgroepen
  - voorzitten van debatten en panels
- 39 dagdelen onderwijs (Nederland/buitenland)

- voorts*
- hoofd sectie Internationale Betrekkingen en Diplomatie
  - acquisitie en advisering nieuwe projecten (binnen- en buitenland; inclusief institutionele ontwikkeling)
  - curriculum ontwikkeling
  - gastdocent Hogere Politie Opleiding, Bramshill College, UK
  - missie opzetten van een Diplomatieke Academie, Sofia, Bulgarije
  - lid PR-beraad
  - lid GPG Public Diplomacy
  - lid interne commissie tijdschrijven
  - lid Adviesraad Ethiopië
  - secretaris Adviesraad Opleidingen

Toxopeus, R.S.E.V.

onderwijsactiviteiten

- projectmanagement Leerprogramma Internationale Politie Oriëntatie
- opleidingscoördinatie en curriculumontwikkeling inter- en intra-departementale EU-cursussen
- opleidingscoördinatie en curriculumontwikkeling LSOP-cursussen
- ontwikkeling opleidingsmateriaal en casuïstiek
- onderwijs t.b.v. Defensie-trainees

voorts

- interview Jaarboek School voor Politie Leiderschap

Vijsma, R.B.

onderwijsactiviteiten

- coördinatie Peacekeeping (PK) opleidingen Defensie
- begeleider/inleider Internationale Veiligheidskursussen:
- Cursus Internationale Veiligheid
- Cursus Crisisbeheersing

Bureau Externe Betrekkingen

Postma, T.J.

activiteiten

- 23 trainingen (61 dagdelen) internationaal onderhandelen op Clingendael en elders in Den Haag en Nederland
- 10 training- en adviesmissies (51 dagdelen) buiten Nederland (Ierland, Duitsland, Roemenië, Schotland, Polen)

Bibliotheek en Documentatie

- Molenaar, A.** – redactie van de C-Mail die maandelijks verschijnt
- Ankeren, S. van** – samenstelling evenementenagenda t.b.v. de Internationale Spectator, C-Mail en intern gebruik
– redactie van de C-Mail die maandelijks verschijnt

III STAF CLINGENDAEL

Staf Clingendael (indien niet anders is aangegeven) per 31 december 2003

Afdeling/functie	Naam
Directie	
directeur	prof.dr A. van Staden
adjunct-directeur	dr P.W. Meerts
adviseur	gen.-majoor b.d. mr drs C. Homan
adviseur	drs H.H.J. Labohm
adviseur	mr R. Schreurs
directiesecretaresse	mw J.A. Gerharz
Afdeling Onderzoek	
hoofd	prof. dr J.Q.Th. Rood
plv. hoofd	dr P. van Ham
wetenschappelijk medewerker	dr E. Bakker
wetenschappelijk medewerker	ir T.P. Bouta
wetenschappelijk medewerker	drs L. van de Goor
wetenschappelijk medewerker	mw dr M. Huber
wetenschappelijk medewerker	drs B.W.N. Klem
wetenschappelijk medewerker	drs D.A. Leurdijk
wetenschappelijk medewerker	drs J.W. van der Meulen
wetenschappelijk medewerker	mw dr A.K.G. Michalski
wetenschappelijk medewerker	lkol F.P.B. Osinga
wetenschappelijk medewerker	dr A.E. Pijpers
wetenschappelijk medewerker	dr E. Rogier
wetenschappelijk medewerker	prof. dr B.A.G.M. Tromp
wetenschappelijk medewerker	mw drs S.E.M. Verstegen
wetenschappelijk medewerker	ir J. de Zeeuw
hoofd CRU	prof. dr ir G.E. Frerks
hoofd CIEP	mw prof. dr J.G. van der Linde
hoofd CCSS	prof. dr R. de Wijk
hoofd secretariaat	mw B. Leiteritz
secretaresse	mw C.S. Abdul Wahid
secretaresse	mw P.R. Henskes
secretaresse	mw D.L. Kranendonk-Wierenga
secretaresse	mw E.F. Muntinga

Stafbureau Bedrijfsvoering

hoofd	dhr R.E. de Boer
managementassistente	mw M.C. Mennes-Leijh
receptioniste/telefoniste	mw E. Oliehoek-Vergeest
receptioniste/telefoniste	mw M.J. Velders
beheerder	dhr A.H.I.M. Nieuwenhuis
bode/huismeester	dhr M.A. William

Stafbureau Financiële Administratie

controller	dhr R.E. de Boer
hoofd/administrateur	dhr S. Boejharat
boekhoudassistent	mw H. Gangadajal

Stafbureau Bidoc

hoofd	dhr R.E. de Boer
plaatsvervangend hoofd	mw S. van Ankeren
informatiespecialist	mw drs A.C. Molenaar

Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken

administratief medewerker	mw J.M. Schneiders-van Schie
---------------------------	------------------------------

